

6.281/1931
Военна библиотека

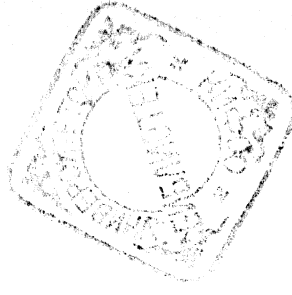
отъ резюмирани преводи и отъ компилации.

№ 12.

- Кратъкъ очеркъ на раз-
витието на

Нова Турция.

Беседа четена отъ
Полковникъ Пинтевъ.

Управление на Варненския гарнизонъ.
1930 год.

Съдържание.

Кратък очеркъ на развитието на Нова Турция.

Уводъ

Епохата на младотурското управление (1908—1918 г.). Вътрешно положение. — Външно положение. — Военно положение.

Епохата на Мустафа Кемалъ (1919—1929 г.). — Реформитъ въ Турция. — Външно положение. — Заключение.

Сегашната държавна мощъ на Турция. — Духовна мощъ. — Въоръжени сили. — Заключение.

Кратък очеркъ на развитието на Нова Турция.

Уводъ.

Следъ поражението при Виена (1528 г.) Османската империя е въ постепененъ и непрекъснатъ упадъкъ. Отъ това време се създаде и разви въквонно съществуващия „Източенъ въпросъ“. Първоначално, обединяющъ западнитъ европейски държави въ борба срещу азиатския противникъ, по-късно източния въпросъ обобщаваше развитието на идеята за националиститъ, а по-късно подхранваше лакомия апетитъ на ненаситния империализмъ на нѣкои велики сили. По такъвъ начинъ, отъ Източния въпросъ се създаде една извънредно сложна проблема, която създаваше най-големитъ грижи и трудъ на европейската дипломация, въ продължение на четири вѣка.

Презъ тоя дълъгъ периодъ турцитъ неможаха да преустроятъ държавната си уредба на модерни начала, като използватъ придобивкитъ на европейската култура, въпрѣки тѣй дългото си съприкосновение съ нея. Тѣхния неприяклоненъ фанатизмъ ги бѣше осждилъ на неминуема смъртъ, като отдѣлна и независима държава. И ако това не стана тѣй бързо и Османската империя можа да доживѣе европейската война, това се дължи изключително на сложнитъ и преплетени интереси на европейскитъ сили, които, несговорни да подѣлятъ явната плячка, поддържаха и закрепваха Източната империя при едно печално съществуване.

Накипѣлото негодувание отъ съществующия режимъ на султанския деспотизмъ и абсолютизмъ

се изрази въ единъ превратъ, извършенъ презъ юлий 1908 год., подъ водителството на *Енверъ Бей*. Съ тоя превратъ се прогласи Конституцията отъ 1876 г. Сжация бѣ подготовенъ, организиранъ и извършенъ отъ партията на така нареченитѣ „Младотурци“ и тѣхния комитетъ „Единение и прогресъ“. Тоя превратъ носи още името „Младотурската“ или „Юлската“ революция.

Въ 1919 г., тежкото положение на Турция следъ европейската война извика на сцената другъ превратъ, — тоя на *Мустафа Кемалъ паша*, съ още по-големо значение за живота на турската държава.

Тия два преврата, две революции — младотурската отъ 1908 г. и на Мустафа Кемалъ паша отъ 1919 г., съставляватъ два отдѣлни етапа, две епохи въ историческото развитие на Турция, въ най-новото време.

Ето защо, въ настоящия кратъкъ исторически очеркъ тѣзи две епохи ще бждатъ разгледани поотѣлно, а именно:

А. Епохата на младотурското управление (1908 — 1918 год.).

Б. Епохата на Мустафа Кемалъ (1919 — 1929 г.), като разбира се, че въ 1929 г. не се свършва още епохата на Мустафа Кемалъ. Тя продължава и ще продължава, може би и следъ неговата смъртъ.

А. Епохата на младотурското управление (1908 — 1918 г.).

Вжтрешно положение.

Голѣмиятъ превратъ станалъ презъ юлий 1908 год. бѣше дѣло на интеллигентната частъ на турската младежъ, подъ водителството на *Енверъ Бей*. Много отъ главатаритѣ на движението нѣмаха по-

вече отъ тридесетъ годишна възраст. Собствено, туку нѣмаше всеобщо движение на народни маси, а едно добро организирано съзаклатие на най-добрата частъ отъ висшитѣ народни слоеве, която се опираше на сжествуващото тогава всеобщо незадоволство. Съ тоя превратъ се провъзгласи Конституцията отъ 1876 година.

Младотурския превратъ основаваше своето морално право върху необходимостта да се ограничи избухването на народното незадоволство, което действително можеше да се очаква. Заслугата, обаче, на младотурцитѣ бѣ твърде скоро забравена, — никой не искаше да признае, че тѣ успѣха да спасятъ империята отъ предстоящи кървави размирици. Тѣ действително бѣха освободителитѣ и благодетелитѣ на страната, за което и самия Султанъ Абдулъ Хамидъ, призна справедливостта на движението и се съгласи да се постави самъ начело.

Властта въ страната премина въ ржцетѣ на младежъта и то безъ сътресение. Цѣло поколение бѣ прескочено и не малко хора бѣха изоставени на страна.

Младотурцитѣ направиха много презъ кѣсото време, което тѣ имаха на разположение. Много нередици, злоупотрѣбления бѣха премахнати, въ много отрасли на управлението тѣ въведоха редъ. Редовното изплащане заплатитѣ на офицеритѣ и на другитѣ държавни чиновници, за което по-рано и не можеше да се мисли, бѣ уредено. Започна се уреждането на съобщенията — построяване на пжтища, ж. п. линии. Държавнитѣ приходи се увеличиха, външитѣ задължения на държавата, което по-рано не е правено никога, се посрещаха редовно, взеха се сериозни мѣрки и за подобрене финансовото състояние на държавата.

Новия режимъ, обаче, прояви и нѣкои отрицателни страни въ управлението. Въмѣсто влиянието на дворцовитѣ любимци, настана това на силнитѣ партизани. Тайното и задкулисно управление на партията, което по-рано се водѣше отъ дворцовитѣ хора,

бъше замѣстено отъ комисаритѣ на комитета „Обединение и прогресъ“. Тѣ упражняваха почти сѣщия тероръ, каквѣто имаше и преди преврата. Свободата на изборното право бѣ опорочена отъ безогледното влияние върху избирателитѣ, съ всевъзможни сръдства и отъ насилията на сѣщитѣ. Очакваното намаление на данѣцитѣ не дойде. Преимущество на новия редъ се чувствуваше само въ голѣмитѣ градове, но не и въ затътената провинция. Стремлението да се изтикатъ навсѣкжде чужденцитѣ, бѣше прибрано, понеже тѣ нemoжаха да бждатъ замѣстени отъ турци.

При това пакъ настанаха нескончаеми въстания въ областитѣ на империята, вътрешнитѣ безредия и честитѣ промѣни въ министерскитѣ кабинети.

Управлението на Млада Турция не бѣше нищо друго, освенъ една военна диктатура, — диктатура на *Енверъ Бей*. Желанието за възвръщане къмъ стария режимъ съществуваше и то се засили още повече съ въвеждането на диктатурата и игнорирането на конституцията.

По вътрешната си политика, Турция неможеше да приложи никаква планомерность въ необходимитѣ реформи. Безспокоена по периферията отъ въстнали населения, тя, както и въ миналото, останана всецѣло погълната отъ усмирявания, частични мобилизации и пр., като напр. въстанието на Арабитѣ, за потушаването на което, турцитѣ трѣбваше да изпратятъ около 40 баталиона и да изгубятъ около 3 месеца само за сръдоточение на тѣ части, до мѣстото на въстанието (Иеменъ). А, освенъ това, пространната турска империя се управляваше фактически отъ младотурския комитетъ, който бѣ една политическа, шовинистическа организация, готова всѣкога, поради недостатъчно интелигентность, да спѣва всѣка инициатива на правителството. *)

Младотурцитѣ направиha политическа револю-

*) Тѣй както системата на „дружбитѣ“ у насъ спѣваше дейността на земледѣлческото правителство.

люция, но не направиha революция въ умоветѣ. Тѣхната революция бѣше по-скоро едно военно пронунциаменто, което не бѣше предшествувано нито отъ усиленa деятелность на философи — мислители, нито на една революция въ умоветѣ. Турския превратъ дойде почти отъ невиделица. Съ изключение на една незначителна частъ отъ интелигенцията, която действително бѣше пропита отъ модерни идеи, всички други — грамадното болшинство турци, — си останаха такива, каквито бѣха, както въ преврата видѣха само промѣната на султана и нищо друго. Турцитѣ нemoжаха да разбератъ, че въ случая не бѣше въпросъ за промѣната на единъ султанъ, а ставаше въпросъ за промѣната на единъ мирогледъ на социалнитѣ чувства и манталитети.

Националното обособяване, подхванато презъ XIX-я вѣкъ, който може да се счита като вѣкъ на националноститѣ, въ Турция бѣ почти завършено. Хурриета завари повече отъ народноститѣ въ турската империя не само опособени национално, но и водящи борба вече за политическо обособяване.

Въстанията въ Иеменъ, Албания, Керакъ, Македония и изобщо състоянието на духа на разнитѣ народности въ Турция, роди въ Млада Турция идеята за отоманизирането на населенията. *) Тази идея бѣ нова. Тя датира отъ Хуриета. До тогава, всѣка нация въ Турция живѣеше съ свои национални идеи.

Арабитѣ, албанцитѣ, македонцитѣ и пр. искаха автономия. Арабитѣ повдигнаха въстание, започнато още въ 1905 г., за политическа свобода. Тѣ считаха турцитѣ виновници за унищожението на старата арабска цивилизация, която цѣвтѣше тѣй разкошно въ сръднитѣ вѣкове. Тѣ нemoгатъ да забравятъ мраморнитѣ дворци въ Багдадъ, Басора и Дамаскъ, мраморнитѣ бани, богатитѣ библиотеки, унищожени отъ турцитѣ. До турското нашествие, Месопотамия е била цѣла покрита съ ниви и градини и

*) Подобно на идеята за югославянизирането въ Сърбия.

е хранила едно население около 50 милиона. По Тигър и Ефрат сж плували кораби съ стоки отъ Индия и Африка; по пжтищата сж вървѣли стотици кервани съ коприна отъ Китай, килими отъ Таврисъ, оржие и седла отъ Дамаскъ. Това арабитѣ знаятъ и виждатъ какъ по вина на турската администрация, Месопотамия е цѣла покрита съ пѣсъчни пустини и малариични блатъ. За това цѣлата тѣхна история е редица отъ опити да се освободятъ отъ турското иго.

По вжтрешната си политика турцитѣ мислѣха, че турския народъ може да бжде господарь на империята само когато ще бжде мощенъ съ своитѣ въоръжени сили, но главно съ своята численность. Тази идея предизвика *Муажирската политика* (заселяване на турска земя съ турски бѣжанци отъ другитѣ държави). Настаняването на тия муажирѣ ставаше по мѣста имеючи важно значение за бждещитѣ военни действия.

По отношение на чуждитѣ племена, младотурцитѣ прокарваха политиката на спиране културното имъ развитие, за да не бждатъ изпреварвани. Въ това отношение, младотурското правителство не се спираше предъ нищо. Привилегиитѣ добити следъ толкова борба презъ последната четвъртъ на XIX столѣтие, се оспорваха—училищата се разстройваха, правата на черковнитѣ общини се ограничиха, всѣка културна инициатива се посрещаше съ лошо око. Изобщо, турцитѣ лека полѣка подравяха устоитѣ, върху които крепнѣха християнскитѣ нации въ Турция.

Неспособни да се борятъ на културното поле и съзнаючи важното значение на престижа на отдѣлнитѣ личности, тѣ преследваха всичко онова, което можеше да имъ пречи. Много невинни и способни мже, които съставляваха стѣлбоветѣ на народа, тѣ принудиха да емигриратъ, а други обявиха за комити и хвърлиха въ затворитѣ. Хитри, лукави и вѣроломни, тѣ достигаха своитѣ цели тамъ, гдето сж слаби, чрезъ подкладка на борби между християнскитѣ народи и чрезъ едно изтънчено „раздѣляй и владей“.

Като прибавимъ къмъ всичко това и благоцетелството на турския елементъ, за смѣтка на другитѣ националности въ Турция, ние ще имаме една доста пълна картина за похватитѣ въ вжтрешната политика на Млада Турция. Тия похвати бѣха жестоки, нелоялни и вѣроломни. Но въ сжщото време, тѣ бѣха и опасни, защото биха могли много скоро сериозни конвулсии, които биха могли много скоро да позалятъ империята. Въ своето културно развитие християнитѣ, главно българския народъ бѣ отишелъ твърде много напредъ: неговото национално обособление бѣ почти завършено; борбата, която води презъ последнитѣ 15 години на своето робство, го бѣше превъзпитала и той бѣше готовъ за самостоятеленъ животъ.

По тия причини Турция си остана все така болна, както и по-рано. Възраждането на Турция трѣбваше да се търси въ възраждането на турския народъ. Тоя народъ обаче, бѣше робъ на известни обичаи, привички, идеи, мировъзрения, които мжно можаха да му позволятъ едно целесъобразно издигане. Фаталистъ, апатиченъ, необразованъ, некултуренъ и всецѣло погълнатъ отъ управлението на една пространна империя, населена отъ 19 раси, всички повече или по-малко враждебни на господствуещото племе, турския народъ се вдѣхновяваше отъ твърде примитивни социални чувства. Огхраненъ въ единъ строго опредѣленъ, неизмѣненъ и ограниченъ религиозенъ миръ, който сковава всѣка социална инициатива, всѣки общественъ прогресъ, всѣко приспособяване на личността къмъ мѣнящитѣ се условия, турския народъ продължаваше да върви по инерцията въ която вѣковетѣ ѝ бѣха оставили.

Освенъ войската, всичко друго въ Турция продължаваше да върви почти, както е вървѣло преди хуриета и, ако е направенъ нѣкакъвъ сериозенъ прогресъ, това е въ факта, че вече все повече и повече се съзнаваха собствениѣ недостатѣци. Турцитѣ започнаха да се събуждатъ отъ кошмара и *съзнавайки, че*

новитъ идеи се възприематъ бавно, че старитъ схващания се забравятъ мѣчно, тѣ започнаха да проповѣдватъ възбуждане чрезъ еволюция.

Кризата въ младотурската партия. — Въ резултатъ на различнитъ схващания, въ 1911 г. изникна кризата въ младотурската партия. Едни бѣха недоволни отъ бавното преобразование на страната, други се страхуаха отъ нововъведенията по образа на западната култура и сериозно се загрижваха за ислямскитъ и исторически традиции.

Кризата въ младотурския кабинетъ не бѣше само криза въ младотурската партия, не бѣше само криза въ срѣдата на главнитъ дейци за турското възрождане, *но криза въ турския народъ, въ неговата национална душа и манталитетъ.*

И действително, всичката борба, което се водеше, не бѣше нищо друго освенъ борба между старото мирозрение, което плътно стоеше като утайка въ духътъ на турския народъ и новитъ идеали, които изглеждаха за неприемливи; между старитъ привички, отъ които народитъ трудно се отказватъ и новитъ нужди, чието удовлетворение е належаще; между старитъ традиции, които будятъ въображението и запазвагъ единството на нацията и новитъ порядки, всрѣдъ които турчинътъ се чувствува нѣкакъ униженъ и застрашенъ въ своето съществуване. Тая борба въ духовно отношение е борба между предразсѣдцитъ, завещани отъ миналитъ поколѣния и разумътъ, който почва да се освобождава отъ легоенитъ на срѣдновѣковния мракъ. Въ политическо отношение, тази борба бѣше сблъскване между либералното течение, което бѣше още много слабо и консервативното, което бѣ вече разклатено. Изобщо, тая борба бѣше борба за създаване на новата национална душа на турския народъ и то не чрезъ престижа и могъществото на революцията а чрезъ бавния процесъ на еволюцията.

Просвѣта. — По просвѣтата, усилията и резултатитъ на турцитъ бѣха незначителни. Главната пречка

за това бѣше турския езикъ. Този въпросъ е отъ много голѣма важностъ за живота и бъдещето на турската раса, която, за да държи въ покорностъ другитъ племена, трѣбваше да се издигне по-високо отъ тѣхъ и по култура и по цивилизация и по възпитание. Бюрократията пишеше на единъ езикъ, поетитъ на другъ, философитъ на трети, а народа гозореше на четвърти езикъ.

Въротърпимостъ. — Въротърпимостта имъ се характеризира съ това, че наричаха открито християнитъ „гяури“, както и преди хуриета.

Семейство. — Турската жена и при новия режимъ остана изолирана отъ общественния животъ и все така невежа, неорганизирана и безъ никакво знание катò членка на обществото, макаръ да се образуваха тукъ-тамъ нѣкои женски дружества. Тѣзи две-три женски дружества вирѣха слабо и то преимущественно дѣлжаха деятелността си на християнскитъ членки. Турската жена и тогава остана затворена въ харема. Тя, обаче, съ сравнително по-големия си фанатизъмъ, отколкото дори на своя мжжъ, продължаваше да вдѣхва воинственитъ чувства на прадѣдитъ и умраза спрѣмо християнитъ. Мюсюлманската жена остана сжщата робиня на обичаитъ и нравитъ, както и по-рано.

Християнски училища. — Още въ първитъ хуриетски дни, героитъ на свободата лансираха въ своето патриотическо узлечение, че образованието въ основнитъ и срѣднитъ национални училища ще става на официалния турски езикъ. Това бѣше първото разочарование всрѣдъ общото въодушевление. Чусе общия протестационенъ викъ на засѣгнатитъ въ найчувствителнитъ струни народности. Правителството при всѣки удобенъ случай даваше успокоителни декларации, обаче действията на неговитъ органи не бѣха успокоителни. Въ всички тия действия личеше ясно повсемѣстно желание да се игнорирагъ мѣстнитъ религиозни началници, като ръководители и представители на общинскитъ училища, въпрѣки държав-

нитъ закони, въ които изрично бѣше казано, че училището зависи отъ мѣстния митрополитъ, или общински представителъ.

ВЪНШНО ПОЛОЖЕНИЕ.

Въ външната политика на младотурското управление най-голъмо значение имаха отношенията съ балканскитѣ държави, особено тия съ България; защото тия отношения създадоха онова политическо положение, което подготви войната на Турция съ съюза на балканскитѣ държави. Важността на тази война за Турция, следъ която изгуби почти всичкитѣ си европейски владѣния, е особено голѣма.

Къмъ края на м. августъ, т. е. единъ и половина месеца следъ обявяването на конституцията, Великия везиръ не покани българския дипломатически агентъ въ Цариградъ на обѣда, който се даваше въ честъ на чуждестраннитѣ представители, по случай рождения день на султана, понеже България била васална, та нейния представителъ билъ турски чиновникъ. Тази постъпка на турското правителство не бѣше случайна грѣшка, понеже нѣколко деня по-рано отъ деня опредѣленъ за обѣда, българския дипломатически агентъ и нѣкои други чуждестранни представители се застѣпиха предъ В. Порта, като я предупредиха, че това ще се счете за голѣмо оскърбление, нанесено на българския народъ и на княза му, че тази постъпка ще се счете за предизвикателство, което не е въ интереса на Турция и, следователно, българския представителъ трѣбва да бѣде третиранъ тѣй, както е билъ третиранъ до преговора, толкова повече, че и въ европейскитѣ държави той е приеманъ на равно съ представителитѣ на самостоятелнитѣ държави.

Въпрѣки тѣзи предупреждения, турския министерски съветъ остана на първоначалното си решение. При това оскърбление, българския дипломатически агентъ не можеше да остане вече въ Цари-

градъ и получи заповѣдъ веднага да напусне турската столица.

Тази случка, заедно съ обстоятелството, че България не бѣше сигурна за безпрепятственото развитие на търговията си и за сигурната отбрана на южната си граница, щомъ като ж. п. линия отъ Пловдивъ до турската граница бѣше въ ржцетѣ на Хиршовата компания, която имаше условия само съ Турция, накара българското правителство да легализира най-после положението на България.

Правителството ни виждаше, че трѣбва преди всичко да се уредятъ отношенията ни между Турция, трѣбва да се премахнатъ онѣзи причини, които постоянно пораждаха недовѣрие, мнителностъ, та да могатъ отношенията между дветѣ съседни държави да станатъ по-естественни и по-искренни. Трѣбваше да се премахнатъ васалността и мисълта за нѣкаква подчиненостъ въ взаимнитѣ отношения, понеже за мирното разрешение на спорнитѣ въпроси между дветѣ държави, се изисква преди всичко равноправие. За България васалството бѣше съвсемъ фактивно, то бѣше такова и за Турция, обаче В. Порта се възползува отъ него и то по въпросъ безъ значение, който само раздразни нашето национално честолюбие.

Предъ видъ на това, на 22. IX. 1908 г., България се обяви за независимо Царство.

Изхождайки отъ съображенията, че много отъ недоразумѣнията въ миналото произхождаха отъ обстоятелството че България и Турция не бѣха юридически равни, българския царъ всѣкога миролюбивъ, побѣзда да отпрати първата си телеграма като независимъ господарь на султана, въ която освенъ че му съобщаваше за извършения актъ, още изказваше надежди, че и султанътъ нѣма да приеме станалото като враждебенъ на Турция актъ и че бждещитѣ две правителства ще могатъ да работятъ по-спокойно, за заячането на добритѣ съседски отношения и пр. Но миролюбието на българския царъ не намѣри отзвукъ въ Цариградъ. Въмѣсто да подаде приятелски ръката

си и да признае свършения факт, млада Турция не използва условията да внесе нѣщо ново за спокойствието на Полуострова, па и за своето спокойствие, а напротивъ вражески настроена къмъ България, отговори съ бойкотажъ и съ закани.

Върѣки охлаждението, което настана следъ обявяването на Независимостта, българското правителство препоръчваше на македонцитѣ търпение, като имъ посочваше даже и трудноститѣ, които новото правителство среща въ уредбата на страната. Преданни защитници на Конституцията, македонскитѣ българи дадоха по-после, въ 1909 г. м. мартъ най-големо съдействие на Махмудъ Шефкетъ паша, за превземането на Цариградъ и детронирането на Султанъ Абдулъ Хамида; съ миролюбие и довърието си тѣ даже изнаедаха не само България и Европа, но и самитѣ турци.

Турцитѣ и този пътъ останаха хладни и равнодушни къмъ нашата готовность за помирение. На искреннитѣ ни думи, тѣ не отговаряха.

Младотурцитѣ искаха да бждатъ последователни: тѣхната вътрешна и външна политика скоро доказа на цѣлъ свѣтъ, какви бѣха намѣренията имъ и какво се крие задъ тѣхното конституционно перде. Още първитѣ стѣпки на парламентарния имъ животъ показаха до колко тѣ бѣха заслѣпени въ национализма си. Тѣхния „държавенъ национализъмъ“ изразенъ въ отоманизиране на страната и то следъ като се водиха упорити борби отъ подвластнитѣ имъ народи за национално самоопредѣляне, ги поставяше въ пълно противоречие съ прокламиранитѣ принципи съ най-сърковенитѣ желаня на тѣзи народи. Общитѣ мѣрки, които взѣха спрямо тѣхъ, като имъ наложиха стѣснителни ограничения въ социалния имъ и политически животъ, предизвикаха общи възмущения и протести. Негодуванията започнаха отново, властта почна сѣщо да упражнява силата си, а това докара четничеството да се язи отново на сцената и Турция, върѣки хубавия си надписъ „Конституцион-

на“, да стане пакъ страна на революциитѣ, убийствата и беззаконията.

Следъ станалитѣ промѣни въ Турция и презъ общата опасность и интереси, отношенията между останалитѣ балкански държави неусѣтно се смекчиха. На вчерашнитѣ противници стана вече по-удобно да говорятъ за спорозумѣние и да започнатъ даже преговори. Гръцкото правителство, което имаше намѣрение окончателно да разреши въпроса съ островъ Критъ, като го присъедини къмъ Кралството, искаше да не повтори грѣшката отъ 1897 г. и направи по-стѣпки за споразумение съ България (месець юний 1909 год.).

Слуховетѣ, че съществува нѣкакво спорозумѣние между Австро-Унгария и Турция, че се водятъ преговори между България и Гърция, отъ добрия изходъ на които ще бждатъ увредени интереситѣ на сърбитѣ, накараха сръбското правителство още по-отблизо да прегърне идеята за споразумѣние съ България. Ревниви и смутени отъ това, което ставаше около тѣхъ, младотурцитѣ ускориha темпото на военнитѣ си приготовления, а въ сѣщото време ускориha и прилагането на програмата си относно Македония. Вѣренъ изразъ на тѣхната политическа програма и на бждещитѣ имъ намѣрения, ни дава декларацията на комитетъ „Обединение и напредѣкъ“ (11.7.1910 г.), направенъ по случай двегодишнината отъ преврата:

„Комитетътъ потърси и намѣри сръдства за обединението на отдѣлнитѣ национални елементи. Обаче числото на онѣзи, които се отзоваха на неговия апелъ съ сѣщата искренность е ограничено.

Причината е може би въ готовността и сигурността, съ които се преследваше желаното обединение на раситѣ, или може би въ прекаленото усърдие. Все пакъ, ние не сме изгубили надежда, че мждрата политика ще упражни благотворно влияние за постигане на желаното обединение. Усилията, които кабинетътъ развива за самосъхранението на дър-

жавата, сж действително достойни за похвала. Ние виждаме, че главната целъ на правителствената политика, е да се постави на границата единъ блѣскавъ щикъ повече и да се спусне въ морето едиъ бронеосецъ повече. Резултатитъ, които се добиха благодарение на тази система въ Йеменъ, Месопотамия и Албания по отношение на известни агресивни народности, показватъ, че тази система е най-съобразна съ интереситъ на страната. Ние сме сигурни, че правителството ще използва и при външнитъ трудности съ сжщия успѣхъ и сжщата твърдостъ сжщитъ онѣзи сили, които използва при вътрешнитъ събития въ империята. Нужно е, тѣзи затруднения да се премахнатъ едно по едно“.

За забелязване е, че младотурцитъ не се ограничаватъ вече да говорятъ само за вътрешната си политика, както е било до тогава, а се изказватъ и за бжещата си външна политика; тонътъ имъ къмъ „външнитъ трудности“ е заплашителенъ, а желанието имъ да турятъ единъ блѣскавъ щикъ повече на границата и да се спусне въ морето единъ бронеосецъ повече показва, че тѣ сериозно се готвятъ да ги премахнатъ „едно по едно“. Кои бѣха тѣзи „външни трудности“? Турския министъръ Махмудъ Шефкетъ паша ги каза на 22. IX. 1908 г., като заяви, „че му сж необходими още три години до като приготви армията, за да се разреши македонския въпросъ въ София“. По-после, младотурския в. „Танинъ“, въ броя си отъ 20. I. 1912 г., като говори за България, повтори сжщото: „Турция ще намѣри случай да счупи онѣзи чужди прѣсти, които се биха опитали да бъркатъ въ вътрешнитъ ѣ работи“

Следователно младотурската политика бѣше ясно насочена противъ България.

Военно положение.

При стария режимъ, въ Турция не се обръщаше почти никакво внимание на тактическата под-

готовка на войскитъ. Съ повърхностно — чисто плацово обучение на младитъ войници, се завършваше подготовката на армията за война. Стрелби не се произвеждаха. За тактически занятия съ всички родове войски и дума не ставаше, а маневритъ бѣха просто плашило за турскитъ офицери.

Дойде юлската революция. Първитъ грижи на младотурцитъ бѣха насочени почти изключително къмъ подобрене въоръженитъ сили на империята. Главното имъ внимание, обаче, се съсредоточи върху пречистването на командния съставъ, повдигането му въ собственитъ очи и върху техническата подготовка на войскитъ. Между тѣзи мѣрки личаха разпорежданията за по-честото произвеждане на тактически занятия съ отряди отъ тритъ рода войски.

Следъ преврата трѣбваше да се извърши една грамадна работа, за да се пресъздаде турската армия на по-други начала отъ тия на старото управление; трѣбваше да се възстанови авторитетътъ на началническия персоналъ, загубенъ презъ старото управление, поради недовѣрието и постоянния контролъ, на какъвто сж били подложени офицеритъ отъ старата армия. Падишахътъ се мамѣше, като върваше, че съ потискане инициативата у висшитъ чалници въ армията, ще има послушни и лесно управляеми личности.

Следъ преврата трѣбваше да се разпуснатъ почти всички нахоящи се подъ знамената войници, защото тѣ бѣха задържани неправилно повече отъ опредѣления законенъ срокъ и да се повикатъ новобранци. Така бѣ създадена новата армия. На нея, обаче, липсваше въ това време облѣкло и снаряжение. Тя разполагаше само съ оръжие и бойни припаси, които не бѣха достатѣчни за мобилизираната армия. Подготовката на армията, сжщо не бѣ поставена на добри начала, — тактически занятия върху мѣстността, стрелбата даже и съ маневренни патрони, бѣха съвсемъ занемарени. Затворени въ своитъ казарменни дворове, войскитъ всѣки день се обу-

чаваха само по сгъстенъ строй, който убиваше духът имъ (по думитъ на Фонъ Деръ Голцъ). Главната причина за това бѣше липсата на достатъчно подготвенъ за цѣльта началнически персоналъ. За тактическитъ занятия въ войската бѣха отчасти подготвени излѣзлитъ отъ Военното училище млади офицери. Тѣ имаха до известна степенъ понятие за съвременния бой, обаче тѣ непознаваха живота на войската, стояха високо по образование и култура отъ простия войникъ и гледаха на своитъ другари, произведени офицери отъ подофицери — тѣй нареченитъ алайли — съ презрение и застъгаха тѣхното честолюбие, съ своето високомѣрие. Тѣзи бѣха основнитъ причини на голѣмия воененъ бунтъ въ Цариградъ, презъ априлъ 1909 година.

Отъ това време се усили раздора между младотурския офицерски корпусъ. Офицеритъ отъ тѣй наречената експедиционна армия, които бѣха освободили Цариградъ отъ мегежницитъ, изявиха претенции за господари на положението и за главни крепости „фактори“ на младотурския комитетъ и имаха, въ съгласие съ този последния, решителенъ гласъ. Поради това, у тѣхнитъ другари се породѣ ненавистъ, завистъ, недоброжелателство.

Презъ есеньта 1909 г. се произведеха голѣмитъ маневри при Одринъ, — първи отъ преди тридесетъ години. Въ последствие такива маневри се произведоха и въ Македония, въ по-малкъ размѣръ около Солунъ, Битоля, Скопие и Сересъ.

Въ повечето отрасли на военната служба бѣха направени задоволителни успѣхи — обаче всичко това бѣше само начало. А за три години (отъ 1909 до 1912 г. — до Балканската война) неможеше да се създаде една съвременна милионна армия. Освенъ това, армията биваше непрестанно спжвана отъ вътрешно-политическитъ неуредици, въ резултатъ на които се явяваха едновременно въстания въ нѣколко провинции (Арабия, Албания, Южна Сирия и пр.)-

Най-после дойде и италиянската война за Триполитания.

Въ такава състояние бѣше турската армия, когато избухна балканската война. Нейнитъ най-добри войници, които бѣха служили най-много подъ знамената, се намираха далечъ въ Арабия за усмиряване на въстанието.

Гибелно послѣствие за турската армия имаше и обстоятелството, че правителството, предъ видъ на предстоящитъ избори, уволни 120,000 отъ стария наборъ. Така че, съ уволнението на стария наборъ и съ повикването на новия непосредственно преди войната (Балканската), не можеше да се даде на частитъ необходимата подготовка и вътрешна свръзка и балканската война турцитъ започнаха съ една армия отъ новобранци.

Въпрѣки това, обаче, Балканската война избухна. Българската войска бързо и енергично премина границата, обсади Одринъ съ частъ отъ силитъ си, а съ другата частъ настѣпи по посока на Лозенградъ, който бѣ заетъ на 11 октомврий. Турската армия отстъпи бързо и въ безредие, като изостави множество оръжия и други материали и даде значителенъ брой пленници. Отстъпилата турска армия се организира за нова съпротива на линията Бунаръ Хисаръ — Люле Бургасъ, гдето бѣ атакувана отъ две български армии (I-a и III-a) отъ 15 до 20 октомврий вкл., следъ която дата турскитъ войски по цѣлия фронтъ отстъпиха и се оттеглиха на Чаталджанската укрепена линия. И на тая линия сѣщитъ две български армии, усиленѣ съ частъ отъ войскитъ, които обсадиха Одринъ, атакуваха Чаталджанскитъ позиции на 4 и 5 ноемврий. Следъ това се сключи временно примирие и започнаха преговори въ Лондонъ, които обаче не доведоха до миренъ договоръ. Военнитъ действия започнаха отново на 16. I. 1913 г. Българската армия въ този втори периодъ на войната, спечели нова грамадна победа, — тя атакува турската крепость Одринъ, която на 13 мартъ 1913 г. падна.

Преговоритъ за миръ започнаха отново. На 17 май се подписа въ Лондонъ мирния договоръ между Турция и Балканския съюзъ, по силата на който Турция отстъпи почти всичкитъ си европейски владения безъ Цариградския полуостровъ (западно отъ линията Мидия—Еносъ) на балканския съюзъ.

Така безславно се свърши за Турция Балканската война, съ която Турция остана повече азиатска, отколкото европейска държава. Турция, обаче, въ последствие въпрѣки лондонския миръ изпользува спороветъ и недоразумѣнията въ балканския съюзъ, които доведоха до междусъюзническата война и окупира отново частъ отъ изгубенитъ територии до Одринъ включително.

Б.Епохатана Мустафа Кемалъ (1919 — 1929 година).

Втория етапъ отъ историческото развитие на Турция въ началото на XX вѣкъ, е тѣсно свързано съ личността на Мустафа Кемалъ. Както младотурската революция се отождества съ личността на Енверъ Бей, така и преврата отъ 1919 г. съ право може да се нарече „Превратъ на Мустафа Кемалъ“.

Мустафа Кемалъ, следъ дълги странствувания за носене военната служба въ Сирия и другаде, сполучилъ да издействува да го аташиратъ къмъ началника на военната областъ въ родния му градъ Солунъ. Тамъ той намѣрилъ отново политическата група, която билъ основалъ нѣколко години по-рано „Обединение и Прогресъ“. — организация, на която бѣ сждено да достигне до такова развитие, че нѣколко години по-късно да създаде цѣло революционно движение и да доведе на властъ Енверъ Бей и неговитъ приятели.

Но въ дѣлото, на което служеше и Мустафа Кемалъ, започнало разногласието. Той желаелъ вой-

ската да бжде запазена, да бжде държана на страна отъ политиката, но самъ той все повече и повече се отдаваше на нея. Войската, която той иска да държи на страна отъ политиката, следваше неволно политиката. Тя сжщо се присѣедини къмъ младотурското движение. Съ нея и като шефъ на генералния щабъ на Солунската армия, подъ командата на Махмудъ Шефкетъ въ 1908 год., той влѣзе въ Цариградъ въ разгара на турската революция.

Като началникъ на дивизия той взе участие въ голѣмата война. Мудроското примирие, подписано на 30 октомврий 1918 г. тури край на военнитъ действия между Турция и съглашенскитъ сили. По силата на тоя договоръ, Англия окупира Иракъ, Палестина, Персия и нѣкои градове въ Кавказъ и по черноморското турско крайбрѣжие; Франция окупира Сирия и Киликия; Италия стовари войски въ Адалия; съглашенската флота окупира проливитъ и Цариградъ, а Гърция окупира Смирненския районъ и Тракия, като презъ м. май 1919 год. дебаркира своята армия въ Смирна.

На 10 юлий 1919 г., по инициативата на Кемалъ паша се събра първия конгресъ отъ представителитъ на четитъ и групитъ на „Народната защита“, който конгресъ избра за свой представителъ самия Мустафа Кемалъ паша. Този конгресъ състави едно импровизирано правителство съ изпълнителен комитетъ, комуто възложи защитата на Анадола.

На 2 септемврий с. г. (1919 г.) се събра втория учредителен конгресъ въ Сивасъ, който прокламира гържественно война за изгонването на гърцитъ отъ Анадола и реши да избере депутати.

На 16 мартъ 1920 г. англичанитъ окупираха Цариградъ. По-голѣмата частъ отъ депутатитъ на Цариградския парламентъ избѣгаха въ Анадола и се присѣединиха къмъ ангорския парламентъ, който по-степенно се конституира въ една оригинална държавна организация подъ названието „Правителство на Великото народно събрание на Турция“. Това пра-

вительство преизбираше постоянно за свой представител и главнокомандующъ Мустафа Кемалъ паша и имаше за задача да се бори не само противъ гръцката армия, но и противъ интригите и прѣстѣпната дейность на находящитѣ се въ пленъ въ Цариградъ Султанъ и неговото правителство.

Севърския договоръ, подписанъ на 16 августъ 1920 г., създаваже едно положение на Турция, при което тя трѣбваше бавно, но сигурно да умре. Цариградското правителство, начело съ султана, се подчини на волята на победителитѣ и подписа Севърския договоръ. При това отчаяно положение, по инициативата на Мустава Кемалъ паша и съ помощта на неговитѣ другари се зароди националното движение въ Анадола.

Борбата въ Анадола съ гръцката армия започна и се свърши въ края на августъ 1922 год. съ офанзивата на турцитѣ и сражението при Афионъ-Карахисаръ, която свърши съ пълна катастрофа за гръцката армия. Анадола и Турция се освободиха отъ чуждото нашествие.

На 30 октомврий 1912 год. се сключи примирие въ Мадания и се тури край на войната въ Анадола.

На 1 ноемврий с. г. В. Н. С. въ Ангора вотира унищожението на султаната, което се счита за край на отоманската империя.

На 24 юлий 1923 год. се сключи въ Лозана последния миренъ договоръ следъ свѣтовната война. Турция отхвърли всички унижителни условия на Севърския договоръ и единственна отъ държавитѣ на централния съюзъ се приравни съ положението на победителъ. Тя изгони окончателно гръцитѣ отъ Смирна и Малоазиатския предѣлъ; въ европейскитѣ си владения постигна отново границитѣ до р. р. Марица и Тунджа, а въ северо-източнитѣ си азиатски граници, Турция получи териториално увеличение съ присъединяването на Ардаханската, Карската и Саржамъшката областъ. Единствено къмъ югъ, къмъ Си-

рия, Месопотамия и Иракъ, сложнитѣ и преплетени интереси на Англия и Франция не ѝ позволяваха да направи по-голямъ крачка.

Къмъ Лозанския договоръ има приложена една конвенция между Турция и Гърция, съ която се урежда въпроса за принудителното изселване на всички мюсюлмани, живущи въ предѣлитѣ на Гърция и на всички гърци, живущи въ предѣлитѣ на Турция. Сключената между Турция и Гърция конвенция е първия прецедентъ, гдето две държави се споразумѣватъ насилствено да преселятъ респективнитѣ си сънародници.

Насилственото откъсване на едно население отъ земята, гдето сж се създали вѣковни връзки и традиции, създава не само силна морална и физическа покруса за населението, но и голѣмо материално разстройство за доста дълго време. Обаче отъ политическо, економическо и военно гледище, турската държава извлече голѣми изгоди отъ новото население, защото:

1. Населението на Турция стана по-хомогенно, вжтрешнитѣ духовни връзки станаха по-здрави, предаността на населението къмъ държавата и къмъ нейнитѣ интереси е по-обезпечена.

2. Съ изчистването на гръцкото население отъ цѣла Турция и на арменското население отъ източната половина на Турция, последната окончателно свърши съ въпроса за малцинствата, спрямо които бѣше поела известни задължения, мжчно изпълними и които могатъ да станатъ причина за нови чужди вмешателства.

3. Голѣмия процентъ чужди елементи въ бившата отоманска империя, съставляваше нейната слабостъ и източника на нескончаеми вжтрешни и външни недоразумѣния. По състава на населението си, стара Турция бѣше единъ видъ Австрия, но безъ нейнитѣ срѣдства за управление. Чуждитѣ елементи културно стояха по-високо отъ турцитѣ. Тѣ бѣха обсебили цѣлия економически и финансовъ животъ на

страната и бѣха се организирани като държава въ държава. Въпрѣки всичкитѣ блага, които имъ даваше страната, тѣ никога не сж били вѣрни на държавата, напротивъ винаги сж търсили европейска протекция и сж ставали постоянна причина за чести стѣлкновения на Турция съ Европа. Нова Турция става на почти напълно хомогенна държава, свободна отъ чуждитѣ елементи и отъ всичкитѣ грижи и неприятности, които последнитѣ сж ѝ причинили въ миналото.

Новитѣ 500,000 турци сами по себе си съставляваха значителенъ капиталъ за економическия животъ на страната. Вѣрно е, че по-културнитѣ гърци и арменци използваха по-рационално земята; тѣ съставляваха голѣмъ процентъ отъ търговцитѣ, занаятчиитѣ и разнитѣ други професионалности. Тѣ бѣха станали най-важния и необходимия факторъ за економическия животъ на страната. Обаче, народността и религията ги държаха изолирани отъ турската маса и за това последната слабо се влияеше отъ тѣхната култура. Новитѣ преселници турци сж по-културни отъ анадолцитѣ, тѣ сж съ по-живъ темпераментъ, съ повече инициатива и съ по-разнообразни специалности. Бидейки сами мюсюлмани, тѣ ще въздействуватъ много по-ефикасно въ културно и економическо отношение върху изостаналото анадолско население. Ето защо и въ това отношение турцитѣ отъ Македония сж важна придобивка за Анадола и Турция изобщо, и дето тѣ ще играятъ до известна степенъ ролята на културтрегери въ економическия и политическия животъ на Нова Турция.

Прибирането на турско население отъ Македония и изгонването на гърцитѣ и арменцитѣ отъ Турция не е нищо друго, освенъ приложение на единъ отъ основнитѣ принципи на вжтрешната политика на новитѣ управници — *„туркизирането на Турция“*.

Най-после, въ изселването на гърцитѣ отъ Турция се погребва за дълго време и гърцката идея за възобновяването на старата Византийска Империя.

Реформитѣ въ Турция.

„Първото условие за сжществуването на една нация, казваше въ една своя речъ Мустафа Кемалъ, е тя да тръгне по пѣтя на цивилизацията и да успѣе въ него. Тия, които се спиратъ по пѣтя, или които отъ невежество обръщатъ погледа назадъ, сж осъдени да бждатъ погълнати отъ буйнитѣ вълни на общата цивилизация“.

„За да успѣемъ по пѣтя на цивилизацията, ние трѣбва да се обновимъ. Въ социалния и економическия животъ и въ областта на науката може да се успѣе само по пѣтя на еволюцията.“

„Нека отхвърлимъ и прамахнемъ всички социализми, всички предразсѣдци. Това е една необходимостъ, която ни се диктува отъ самия животъ. Всички пречки, които се изправятъ предъ нашата нация трѣбва да бждатъ съборени“.

Това сж възгледитѣ на Мустафа Кемалъ паша, тѣ лежатъ въ основата на всички негови реформи.

Презъ пролетѣта и лѣтото на 1923 г. се направиха изборитѣ за второто Велико народно събрание, което се откри на 11 августъ с. год. Това събрание се отличава отъ пързото съ избирането на множество интелигентни и компетентни депутати: офицери, адвокати, медици, журналисти, бивши министри, дипломати, висши чиновници и пр. Това събрание презъ м. октомврий с. год. обяви формата на държавното управление на Турция за република и избра за нейнъ председателъ Мустафа Кемалъ паша. Тази промѣна въ сжщностъ оформи едно сжществуеще фактически положение.

Месець мартъ 1924 год. отбелязва най-крупнитѣ радикални реформи на това събрание. Осигурилъ предварително подрѣжката на най-влиятелнитѣ лица въ парламента и армията, който на 15. II. 1924 г. бѣха свикани на „военна игра“ въ Смирна, на 1 мартъ с. г. съ програмната си речъ, държана въ турския парламентъ, Кемалъ паша дигна завесата, която по-

криваше взетият въ Смирна решения. Въ няколко само дни Великото народно събрание въ Ангора гласува радикални реформи, които съставляват епохално събитие въ историческото развитие на Турция. Основната целъ на тѣзи реформи е да се отстранятъ отъ управлението и политиката на страната, религията и армията и съ единъ замахъ да се съборятъ вѣковнитѣ пречки, които сж спирали прогреса на народа. Ето и самитѣ реформи:

Унущожаване на Халифата — Подъ термина „Халифатъ“ се разбира духовенъ и административенъ шефъ на Исляма. Отоманската Империя представляваше една мюсюлманска държава така построена върху ислямскитѣ закони, че държава и черква често пжти прескачаха границата и се намѣсваха въ общественитѣ частни работи. Султанътъ бѣше едновременно и Халифъ и въ това си качество стоеше начело на цѣлата ислямска община, а Турция играеше ролята на централна точка на ислямския свѣтъ. Съ изгонването на Халифата и султановата фамилия се премахна и последното мѣсто, гдето би могла да свие гнѣздо една конспиративна организация противъ републиканския режимъ.

Съ унищожаването на собственния си Халифатъ турцитѣ подготвятъ почвата на премахване на гръцкия и арменския патриархати, на еврейския главенъ Равинъ и на нашитѣ надежди за възобновяване на екзархията.

Премахване на Министерството на Евкафа и Шерията. Унификация на правосъдието и просвѣтата. — Подъ ведението на Евкафа се намираха много училища и сиропиталища, а подъ Шерията — всички медресета (училища, въ които се преподаваше само религиозни науки и възпитаницитѣ се готвяха за религиозна кариера).

Съ премахването на Евкафа и Шерията се затвориха всички медресета, всички мюсюлмански мѣнастири (текета) и се дадоха строги наредби за свещеничеството. Подъ властта на републиката се из-

върши пълното отдѣляне на държавата отъ черквата.

Съ закриването Комисарията на Евкафа и Шерията, държавата стана пълненъ господаръ на всичкитѣ вакъфи. Религиозното правосъдие се унищожи и за въ бждеще се установи само гражданско сждо-производство.

Съ новосздадения законъ, цѣлото просвѣтно дѣло въ страната се обедини въ Министерството на просвѣтата и съ това се тури край на дветѣ системи на образование и възпитание, системи инспирирани отъ различни мирогледи, създаващи голѣми различия въ душитѣ и разума на единъ и сжщъ народъ. Съ унищоженieto на духовнитѣ лица отъ възпитанието на духовнитѣ лица отъ възпитанието на младежта, се ограничи въ голѣма степенъ култивиранието на религиозния фанатизмъ у турцитѣ, който често пжти е билъ източникъ на голѣма морална енергия, но за това пжкъ е билъ и постоянна пречка за културното развитие на турския народъ въ духа на новитѣ идеи.

Новитѣ управници, чувствувайки нуждата да се простятъ съ религиозния фанатизмъ, вземаха всички мѣрки да го замѣстятъ съ патриотическото чувство, което се култивира на всѣкжде, съ всички сръдства и способности и се цели да се развие до степенъ на шовинизмъ, който вече започва да се проявява въ безогледна умраза къмъ чужденцитѣ въ всичкитѣ прояви на политическия, а особено на економическия животъ на страната.

Едно отъ важнитѣ послѣствия отъ тия реформи е освобождаването на турската жена отъ полу-робско положение, въ което бѣ поставена отъ Шерията.

Премахване на комисарията на генералния шабъ. — Главния генераленъ шабъ е билъ поставенъ да фигурира въ числото на другитѣ комисарства въ едно изключително време, когато фактически още не съществуваше нормална държавна организация. Съставеното тогава временно правителство имаше почти

единственната задача да изгони неприятеля отъ प्रदेशитѣ на страната. При тогавашнитѣ условия, функцията на генералния щабъ е господствувала надъ всички други държавни функции и поставянето на Г. Щ. въ числото на другитѣ комисарства (Министерства) се е считало за разумно и наложително.

Впоследствие вече условията сж се коренно промѣнили. Държавата се намира при мирни условия. Правителството има да разрешава други голѣми задачи, главно отъ вътрешно, политическо и економическо естество, гдето армията не само че не играе голѣма роля, но е и опасно да се намѣсва.

Следъ като правителството и лично Мустафа Кемалъ паша си обезпечиха подрѣжката на армията, въ интересъ на страната, па и на самата армия бѣ, тя да се запази неутрална при вътрешнитѣ политически борби.

Въ програмната си речъ на 1 мартъ, Мустафа Кемалъ паша каза: „Догмата да се държи армията на страна отъ политиката на страната е единъ основенъ въпросъ, който републиката никога не е изпущала изъ предъ видъ. Следванъ до сега този пѣтъ, армията на републиката е запазила едно могъщо и почетно положение на сигурна и здрава защитница на отечеството“.

Новата турска конституция. — Голѣмата реформаторска дейность на В. Н. Събрание отъ м. мартъ 1924 г. зарегистрира и гласуването на новата турска конституция.

Новата конституция установи следното политическо устройство на държавата. Турция има републиканско управление. Държавния суверенитетъ безрезервно принадлежи на народа и се упражнява отъ Великото народно събрание, което законодателствува. Изпълнителната власть се намира въ ръцетѣ на Председателя на републиката, а изпълнението на законитѣ се възлага на Съвета на комисаритѣ.

Народни представители се избиратъ по единъ за всѣки 20 хиляди мъже. Всѣки турчинъ на въз-

растъ повече отъ 18 години е избирателъ, а всѣки турчинъ достигналъ 30 години може да бѣде избранъ за депутатъ. Изборитѣ ставатъ по две степени. Въ първата степенъ се избиратъ подгласници, които пъкъ отъ своя страна избиратъ депутатитѣ. Мандата на народнитѣ представители е 4 години. На такъвъ срокъ се избира и председателя на републиката, който е шефъ на държавата и при нужда може да председателствува и съвета на комисаритѣ.

Комисаритѣ сж: на Народната отбрана, Просвѣтата, Правосъдието, Благоустройството, Вътрешнитѣ работи, Земледѣлието, Търговията, Хигиената и Марината.

Представителя на Съвета на комисаритѣ се избира отъ В. Н. Събрание по прѣложение на Председателя на републиката, а комисаритѣ се избиратъ отъ Председателя на Съвета на сжщитѣ измежду депутатитѣ и се одобряватъ отъ Председателя на републиката.

Въ административно отношение страната се дѣли на вилаети, каази и нахии. Вилаетитѣ се управляватъ отъ валии, каазити — отъ каймаками, а нахитѣ — отъ мюдюри. Турция има всичко 75 вилаети.

Премѣстване столицата въ Ангора. — Нова Турция си избра и нова столица. Победоносното анатолско движение, основата и гордостта на днешна Турция, имаше за центъръ Ангора. Тоя градъ, съпадащъ и съ центъра на Турция, отразяваше най-ярко народното въодушевление и бѣше сърцето, което импулсираше народнитѣ герои въ борбата имъ срещу гърцитѣ. Обратно — Цариградъ съ многобройното си чуждо на турскитѣ идеали население, бѣше въ пленъ на съгласенскитѣ войски презъ време на голѣмата борба въ Анадола. Не стига това, но и официалнитѣ му власти и печатъ, начело съ султана се обявиха открито противъ Ангора и конспирираха срещу нейнитѣ водачи.

Всичко това създаде въ строителитѣ на Нова Турция една умраза къмъ голѣмия чуждъ тѣмъ градъ

и убеждението, че само чисто турската Ангора може достойно да отразява националния характер на младата Република, за да се уедини въ идеалитъ си и да може напълно да се оформи и укрепне.

Разбира се, че и чисто военни съображения натежняхъ къмъ това решение. Цариградъ е билъ всѣкога обектъ на алчнитѣ апетити на великитѣ сили, чиито голѣми флоти, настанени въ Босфота, не веднажъ сж насочвали оржидията си къмъ Високата порта и заплашвали нейнитѣ решения. По такъвъ начинъ, Цариградъ е всѣкога капитулирвалъ безъ да се примѣрватъ силитѣ по останалата частъ на обширната Отоманска империя.

Ангора въ това отношение е напълно независима, временнитѣ военни усмѣхи по периферията на държавата немогатъ да смущаватъ нейното желание и сила да се бори до край.

Премахване феса. — Въ бързата си и обща еволюция, Турция възприе много реформи. Всичкитѣ, даже и най-деликатнитѣ бѣха възприети безъ приращение. Но за очудване е факта, че единствено замѣстването на феса съ шапката повдигна много и бурни спорове, даже сблъсквания и смутове, които стигнаха до тамъ, че сждътъ на независимостта трѣбваше да произнесе и смъртни присъди.

Презъ септемврий 1925 год., Министерския съветъ постанови, че въ бждеще всички държавни чиновници ще носятъ европейско облѣкло и шапка.

Еманципирането на туркинята. — За разлика отъ премахването на феса, премахването на воала, който забулва лицето на туркинята, което изглеждаше много по-важно и много по-мъчно, неповдигна никакви мжнотии както и премахването на фереджето. Това е, защото и най-закжснѣлитѣ умове бѣха вече подготвени за това нововъведение. Еволюцията на туркинята е въ сжщностъ едно отъ най-забележителнитѣ явления на нашето време.

Както спаси Турция, турската революция трѣбваше да спаси и турската жена, да ѝ осигури по-

четното мѣсто, на което тя има право и да направи отъ нея единъ свободенъ социаленъ елементъ.

Въ една своя речъ произнесена въ началото на 1923 г. за еманципацията на туркинята, Мустафа Кемалъ заяви, че времето когато женитѣ трѣбваше да живѣятъ скрити е преминало вече. Тѣ не трѣбва да се затварятъ, нито да се криятъ. Днесъ тѣ трѣбва да бждатъ свободни, трѣбва да се образуватъ, да основатъ училища, да заематъ въ страната положение еднакво съ това на мжжа; тѣ иматъ правона това.

И женитѣ го слушаха. На другия день навсѣкжде, кждето минава, той е срещнатъ отъ тѣхъ съ съвършено открито лице. Четири месеци покъсно, на първата вечеринка въ Ангора, дадена на дипломатическото тѣло отъ Мустафа Кемалъ, въ единъ моментъ всички турски жени си свалятъ воалитѣ. Това бѣ жеста, който отхвърли старитѣ предрасждаци.

Еманципацията на туркинята, благодарение на Мустафа Кемалъ се засили. Така, на туркинитѣ строга се забраняваше да танцуватъ съ чужденци. За пръвъ пѣтъ тѣ отхвърлиха това запрещение презъ октомврий 1923 г. на единъ благотворителенъ празникъ, устроенъ отъ коменданта на Цариградъ. На туркинята се запрещавахе сжщо да играе на спешната. Презъ декемврий 1923 г. едно младо турско момиче се яви предъ цариградската публика на едно представление на Отело въ ролята на Дедемона.

Въ трамваитѣ, треноветѣ и параходитѣ имаше завеси, които отдѣляха женитѣ отъ мъжетѣ. Въ зрителнитѣ зали мъжетѣ сядаха отъ едната, а женитѣ отъ другата страна. Отъ декемврий 1924 г. едноокръжно на Цариградския Управителъ премахна всички тия разграничения и турскитѣ вестници поздравиха тая социална реформа, благодарение на която мъжътъ ще може отъ сега натакъ да пѣтува седналъ до своята жена. Съ една дума, туркинята е вече доста еманципирана, но това нейно еманципиране не засѣга и нейнитѣ политически права. Но турското правителство приготвявало единъ законопроектъ

за разширение правата на туркията. На първо време щѣло да ѝ бѣде дадено право на избираемостъ въ общинскитѣ съвети и утилитнитѣ настоятелства.

Приемане на Швейцарския законникъ.—При това скжсване съ миналото, трѣбваше да настѣпи и най-важната реформа. Сжществуюция граждански законъ бѣ извлеченъ отъ Корана. Коранътъ е единъ сборникъ отъ закони. Вѣковетъ му бѣха дали една неразрушима сила, една вѣчна властъ. Ето защо смѣташе се невъзможно да се постави гражданския законъ въ зависимостъ отъ властѣта, отъ опита и прогеса на човѣчеството, защото по този начинъ щѣло да се понизи моралната стойностъ на Корана. Никой не можеше дори да помисли такова нѣщо. Мустафа Кемалъ, обаче, се осмѣли и осжществи на дѣло това. Той отдѣли духовната властъ отъ свѣтската, сведе Корана до една книга за вѣрата, винаги свещенна за вѣрующия, но безъ влияние върху гражданската сждба на човѣка. Това е безъ съмнение най-характерната и най-дълбоката морална революция на модернитѣ времена. Чрезъ нея духътъ на Турция се трансформира напълно.

Една комisia бѣ назначена да проучи кой законъ е най-добрия и кой може по-лесно да се приспособи за Турция. Следъ дълги проучвания тази комisia избра Швейцарския законникъ, най-модерниятъ, датиращъ отъ 1912 год.

Правителството на Кемалъ паша реши този законникъ да бѣде представенъ за одобрение отъ Националното събрание, но безъ да се допуска нѣкакво измѣнение на Швейцарския законникъ, а сжщия да бѣде приложенъ въ Турция такъвъ, какъвто е.

На 17 февруарий 1926 г. Швейцарския законникъ бѣ приетъ безъ разискване единодушно отъ Националното събрание и на 4 октомврий с. г. започна да се прилага. Никога нѣщо по-сжщественно не е било решавано тъй бързо.

Съ приемането на Швейцарския законникъ, предписанията на Корана изчезнаха; многоженството

въ Турция бѣ отмѣнено, премахнато бѣ и запрещението на турскитѣ девизи да встѣпватъ въ бракъ съ чужденци, отмѣнено бѣ встѣпване въ бракъ на малолѣтни (споредъ Корана се позволява на момичетата да се омжжватъ на деветъ годишна възраст, а на момчетата — на 13 години), като за момичетата се опредѣля минимумъ 17 годишна възраст, а за момчетата — 18 години.

Независимо отъ горнитѣ по-крупни реформи, въ Нова Турция се въведоха и редъ по-дребни, но не безъ значение реформи. Напр.:

а) Презъ 1925 год. всички чиновници бѣха задължени да работятъ и презъ днитѣ на Рамазана (турскитѣ пости, презъ които денемъ не се яде нищо).

б) Презъ 1926 год. се разреши погребението да се придружава съ музика, върху гробоветъ да се слагатъ венци, смъртницитѣ да се поставятъ въ ковчежи.

в) Допусна се фотографията, скулптурата и изобщо живописътъ да възпроизвежда човѣшки образи, — нѣщо което бѣше прогивно на Корана.

г) Въ августъ 1927 г. единъ декретъ даде право на турскитѣ граждани, които сж достигнали пълнолѣтие, да възприематъ религията която желаятъ. Това бѣ прокламирането на абсолютната религиозна свобода въ Турция.

д) На 9 априль 1928 г. Великото народно събрание гласува единодушно отдѣлянето на религията отъ държавата. Този вотъ повлече премахването на параграфа въ чл. 2 на конституцията, който гласи: „Държавната религия е мохамеданството“.

е) Създаде се законъ, който прокламира религията неутралитетъ въ всички училища, т. е. запрещаването да се преподава какъва и да било религия, даже мюсюлманската. Но отъ това не следва, че Турция е противъ религията. Далечъ отъ да премахне религията отъ съвестѣта на гражданитѣ, тя би желала да ѝ осигури единъ новъ животъ и да ѝ влѣе нова сила въ хармония съ модернитѣ времена. Догмата, разбира се, трѣбва да бѣде неизмѣнна, на ар-

хаичните формули и старите обичаи, които я обкръжават, трябва да се премахнатъ.

ж) Турския езикъ. — Турция иска преди всичко нейния езикъ да бже турски. Отъ много отдавна вече нейния езикъ претърпя много измѣнения, въ него проникнаха много чужди думи. Турция иска да се върне къмъ неговото чисто начало, къмъ езика на прадръдите си.

Великото народно събрание назначи една комисию по езика, която да се занимае съ наименованията на населението мѣста и мѣстности отъ гръцки и арменски произходъ, като ги замѣни съ чисто турски имена.

Турския езикъ задължително се употребява въ всички официални учреждения, банки, дружества и т. н.

Отъ друга страна турския езикъ трѣбваше да се приложи и по отношение на самия Коранъ. Една специална комисию бѣ назначена за тази цель, — превеждане, редактиране и тълкуване на Корана. То бѣ триумфа на „туркизма“. — Мустафа Кемалъ иска всичко да потурчи. Въ дѣлото на обновление на своята страна, той не се спира предъ никакви съображения.

Въ края на м. декемврий 1928 г., Мустафа Кемалъ реши да създаде чрезъ декретъ една Академия на литературата съ седалище Ангора, а въ началото на януарий 1929 г. той е натоварилъ назначената по езика комисию да състави единъ речникъ, подобенъ на френския речникъ Ларусъ.

з) Измѣнение на календаря. — Националното събрание на 27 декемврий 1925 год. гласува въвеждането на Грегорианския календаръ, който влѣзе въ сила отъ 1 януарий 1926 год, а броемето на часовете отъ нула до 24 започва отъ полунощъ.

и) Латинска азбука. — Националното събрание въ Ангора на 1 ноемврий 1928 год., следъ една речъ на Мустафа Кемалъ, въ която той заяви, че „приемането на латинскитѣ букви би съставлявало една важна

фаза въ борбата на страната за прогресъ“, гласува единодушно закона за въвеждането на латинската азбука отъ 1 декемврий 1928 год.

Съ особена бързина се въвежда новата латинска азбука, която предполага се, ще намали твърде много сегашните 80% неграмотни въ Турция.

Примѣра, даденъ отъ Мустафа Кемалъ, указва влияние и въ Русия, гдето се предложи да се приеме латинската азбука отъ туркоменското население, живущо въ предѣлитѣ на руската федеративна република, а така сжщо и въ Палестина, по отношение замѣняването на европейската азбука съ латинска.

И още много други по-незначителни социални реформи, като:

а) Седмичната почивка да бже Недѣля, а не Петъкъ.

б) Закона за труда, споредъ който не може да се приематъ работници по-малки отъ 12 годишна възраст и т. н.

в) Закона за поданството отъ 1928 г., споредъ който всички деца родени въ Турция следъ 1 януарий 1929 год. отъ баща чужденецъ, самъ роденъ въ Турция — сж турски поданици, съ изключение тия на дипломатическия корпусъ.

г) Премахването по гигиенически съображения „Мушарабието“, тази прозрачна преграда отъ летви, която скриваше турскитѣ жени.

д) Премахването на старитѣ мѣрки и теглилки като аршина, оката и замѣстването имъ съ метѣра, килограма и литѣра.

е) Въвеждането на официалната статистика и извършване на 22 октомврий 1922 год. преброяване на населението, споредъ което населението на Турция възлѣзе на 13,660,275 жители, на квадратенъ километъръ се падатъ 18 жители. Това преброяване показва на Мустафа Кемалъ и на неговото правителство, че турската земя е твърде обширна за числото на нейнитѣ жители и че тя цѣлата не може да бже използувана. То показва, че въ Турция трѣбва да се взематъ мѣрки за увеличение на населението и да се

започне една политика на имиграция. За това именно, Турция отправи апелъ къмъ своитѣ синове, живущи въ Югослави, Ромжния, България и другаде, да се завърнатъ въ родната си страна, осигурявайки имъ веднага земя за обработване, земледѣлчески инструменти и даже капитали.

Политически партии. — До изникването на анадоиското движение, въ Турция сѣществуваше само една оформена политическа партия — тази на младотурската организация, известна подъ името „Юнионъ и прогресъ“. Тази партия бѣше съ либерални идеи и се въодушевляваше отъ отоманския империализмъ и отъ панислямски идеалъ. Тя бѣше доста добре организирана. Голѣмата война, а особено лошия ѣходъ, я разстроиха и разпоксха на нѣколко фракции. Въ анадоиското движение взеха участие всичкигѣ добри сили на страната, по-големата частъ отъ които принадлежаха на партията „Юнионъ и прогресъ“. Обаче, самия Кемалъ паша не бѣше въ добри отношения съ водителитѣ на партията, макаръ да е билъ, както видѣхме, единъ отъ виднитѣ дейци въ младотурското движение.

Новитѣ хора, които се туриха начело на анадоиското движение, постепенно си изработиха нова държавна доктрина.

Следъ това, въ Турция се оформиха три влиятелни групи:

1. „Народната партия“, формирана отъ Мустафа Кемалъ паша, съставляваща болшинството на Великото национално събрание и даваща всички министри на страната. При всѣки кметъ, въ всѣки градъ има контролоръ и членъ на партията. Той протегира своитѣ хора, устройва незаконни дѣла, избавя отъ наказание и т. н. и съ това се възбужда обща вражда въ населението.

2. „Бюрократична група“. — Къмъ нея принадлежатъ безусловно всички служещи въ всички учреждения (полиция, митничари, данъчни чиновници и т. н.), т. е. специалисти привърженици на Стара

Турция, безъ коюго не е могла и новата република. Тая група, а особено тия, които иматъ работа съ населението, сж останали такива, каквито сж били и по-рано. Никога произвола, насилието и подкупничеството не сж така цвѣтѣли.

3. „Военната партия“. — Къмъ нея се числи офицерския корпусъ. Партията вижда какъ Турция върви къмъ пропастъ и се старае да отвори очитѣ на управлението, но безуспѣшно. Въ критически моменти тя не се спира предъ активното вмешателство въ политиката и твърде често е повдигала своя влиятеленъ гласъ.

Правителствената система въ Римъ и Ангора е аналогична. Както въ фашистка Италия, въ Турция е позволена само една политическа организация — Народната партия. Тази партия е завзела цѣлата властъ и е монополизирала цѣлото народно представителство. Всѣка опозиция е премахната. Съ една дума — партията е правителството, а правителството е партията.

Мустафа Кемалъ паша не е само представител на републиката; той е сжщо главенъ представител на народната партия. Съ това се обяснява тихото и мирното произвеждане на законодателнитѣ избори, както презъ 1923 год., така и презъ 1927 г., съ тая разлика, че при първитѣ, — кандидатитѣ бѣха назначени отъ управителнитѣ комитети на партията, а при последнитѣ — лично отъ Мустафа Кемалъ паша.

Кемалъ паша продължава да бже гъленъ господарь на страната, въпрѣки незадоволството и интригитѣ на избѣгалата въ сѣранство турска буржоазия. Незадоволството, обаче, вжтре и въ самата Турция не е малко, но никой не смее да реагира.

На 28 октомврий 1928 г., турската република отпразднува своята петъ годишнина. Това даде поводъ да се хвърли погледъ назадъ на извършеното презъ тѣзи петъ години. Споредъ единъ официаленъ докладъ, земледѣлското производство се намирало на най-низко ниво, полагания трудъ отивалъ на праз-

но. Земледѣлскитѣ машини и уреди се употребяватъ много малко, почвата изтощена, изкуствени торове не се употребяватъ. Земледѣлието страда отъ липса на капиталъ. Търговията, особено износната, е лишена отъ каквато и да е организация. Картината на преживѣната криза се допълва като се описва намаляния приходъ на всички професии. Въ резултатъ живота поскупѣнѣлъ извънредно много.

Изложеното по-горе изглежда, че е достатъчно стреснало управляющитѣ срѣди въ Турция, особено Кемалъ паша.

Въ втората половина на м. декемврий 1928 г. бѣ разкрилъ единъ монархически заговоръ, насоченъ срещу Мустафа Кемалъ паша и неговитѣ реформи. Изглежда, че има 4 главни причини за незадоволство — първо, продължителната и економическа криза; второ — възнеждането на новата азбука; трето — опасенията отъ правителственната намѣса въ мохамеданската религия и четвърто — завистъ у амбициозни личности, които кроятъ планове за заграбване на властѣта.

Турския печатъ изгѣква, че много промѣни сж станали въ Турция, но че и много порядки си върватъ по старому. Върѣки своето влияние, Мустафа Кемалъ не може да изнесе самъ на гърба си товара на цѣла Турция, макаръ и да е заобиколенъ съ свои хора, обаче избрани не по способности, но защото сж послушни на неговата воля. Опозицията, между която има способни хора, е отстранена отъ всѣко участие въ управлението. Само единъ умъ — този на Кемалъ паша, работи за Турция.

Вжтрешното положение все пакъ е стабилно. Това се вижда отъ отмѣнение Закона за Защита на държавата (Законъ за обществената безопасностъ), защото не се чувствува нужда отъ него. Въ жалаието си да очисти страната отъ чужденци и да намѣри мѣсто на турската работна ръка, турското правителство внесе въ камарата презъ юний 1929 год. единъ законопроектъ, по силата на който всички не-

мюсюлмани чистачи на обуца, портieri на хотели, файтонджии, шэфъори, чираци въ хлѣбопекарнитѣ и пр. въ 6 месеченъ срокъ трѣбва да напуснатъ страната.

ВЪНШНО ПОЛОЖЕНИЕ.

Презъ м. февруарий 1923 г. избухна голѣмото кюрдско въстание.

Кюрдското въстание се схващаше като реакция на стара, фанатична Турция, противъ модернизма на Нова Турция, като реакция на феодалната система противъ републиканското управление. Други срѣди гледатъ на кюрдското въстание, като на дѣло на английската империалистична политика. Областѣта, въ която става въстаническото движение е сжщата тая, за която спорятъ Велико Британия и Ангорското правителство. Това е богатата съ петролни извори мосулска област, която граничи съ турска Армения и съ Иракъ, за която бѣ даденъ мандатъ на Англия. Турция претендира, че жителитѣ на този Кюрди-станъ сж нейни. Велико Британия поддържа противното. Второто схващане се засилва отъ факта, че въстанието става тъкмо преди предстоящото разглеждане въ съвета на О. Н. спора за Мосулъ, съгласно Лозанския договоръ.

Ангорското правителство обяви военно положение въ Кюрдистанъ и действува съ най-голѣма енергия; въстанието бѣ потушено.

Приятелскитѣ договори на Турция. — Ржководена отъ Мустафа Кемелъ, Турция желае да практикува политика на приятелски договори:

а) Турция презъ м. мартъ 1925 г. сключи приятелски договоръ съ Русия, а въ последствие се сближи още повече съ тази страна.

Русия, схващайки че теоритѣ на III интернационалъ нѣматъ никакъвъ шансъ да живѣятъ въ Турция, се отказва отъ всѣка политическа пропаганда, а насочи усилията си само на дипломатическа почва. И действително, въ турския парламентъ не заседава

нито единъ комунистъ, нито единъ социалистъ. Въ отношенията си съ Русия, Турция се ръководеше отъ политиката на своята сигурностъ. Тя вижда външната опасностъ отъ фашизма на Италия, отъ империализма на Англия, отъ слуховѣтъ за балканска коалиция и за това поддържа здравитѣ връзки, които я свързватъ съ Съветска Русия.

б) Мосулския въпросъ. — Въ чл. 3 на Лозанския договоръ се постановява, че границата между Турция и Иракъ, (т. е. територията на Мосулъ) ще бѣде определена отъ съвета на О. Н. въ случай на несъгласие между Турция и Англия. Иракъ въ сжщностъ е подъ английски мандатъ и неговия суверенъ не е освенъ единъ обикновенъ агентъ на британския империализмъ.

Вънъ отъ своето природно богатство, Мосулския вилаетъ е отъ твърде голѣмо военно значение. Всички голѣми пѣтища между Турция, Персия и Кавказъ минаватъ презъ него. Мосулския вилаетъ граничи съ Турция и съ Персия, та по този начинъ Персия е обкръжена отъ една страна съ Мосулския вилаетъ, а отъ друга — съ Индия; именно поради това той представлява за Англия важна операциона база. — Отъ тамъ тя може да влияе върху Турция и върху Персия, да настѣпва къмъ Каспийско море, да надзирава Централна Азия и изобщо да доминира надъ източния свѣтъ.

Съвета на О. Н. на 16 декемврий 1925 год., реши — мосулския вилаетъ да се присъедини къмъ Иракъ. Турция първоначално протестира противъ това решение, но въ последствие, юний 1926 г., сключи договоръ съ Англия, по силата на който Турция се отказва отъ Мосулския вилаетъ, като сключва съ Англия договоръ за взаимно ненападение за срокъ отъ 10 години и обезпечи за себе си за 25 години 10% отъ всички доходи отъ експлоатацията на петролнитѣ извори въ Иракъ.

Споразумѣнието за Мосулъ е отъ голѣмо значение и за самата Турция. Този споръ, който отъ

1922 г. заплашваше мира на изтокъ, окончателно се ликвидира и то доста задоволително за Турция. Мосулъ, наистина остана въ предѣлитѣ на Турция. Иракъ, но на Турция се отстъпи една значителна ивица отъ територията съ голѣмо стратегическо значение. Съ това Турция подобри отношенията си съ Англия, а изобщо и международното си положение.

в) На 27 май 1928 г., Турция влѣзе въ разбирателство съ Авганистанъ. Турция и Авганистанъ се ангажираха не само да не се нападатъ, но и да се съюзаватъ и подпомагатъ, ако една отъ тѣхъ бѣде нападната отъ страна на трета сила.

г) На 29 май 1928 г., въ Ангора биде подписанъ между Турция и Италия договоръ за неутралитетъ и помирение, на който договоръ се отдава сжщо голѣмо значение. Счита се, че съ това Турция отстранява италиянската опасностъ и че ще може вече да насочи вниманието си къмъ сплотяване около себе си народитѣ, които иматъ еднакъвъ съ турцитѣ произходъ, — турскитѣ племена, намиращи се въ руския и персийския Азербейджанъ, Туркестанъ, Хива, Бухара и пр. По-скоро това е желанието на Англия, която се стреми да постави преграда между Месопотамия и Русия. Че Турция се възползува отъ това желание на Англия личи отъ сключенитѣ между Турция отъ една страна и Персия и Авганистанъ отъ друга договори за приятелство.

д) Голѣмия, обаче, въпросъ — желанието на Англия да направи Дарданелитѣ и Цариградъ международни, остана откритъ. Турция отказа дори да третира този въпросъ. Англия не предприема нищо активно, но може да се очаква, че щомъ се освободи отъ грижитѣ си другаде, тя ще постави на Турция понастойчиво разрешението на този гслѣмъ въпросъ.

е) На 15 юний 1928 г., Турция подписа новъ договоръ съ Персия, като допълнение на договора за приятелство и неутралитетъ отъ 22 априль 1922 год.

ж) Изразителъ на миролюбивото състояние на дуповетъ, националното събрание въ Ангора нотифи-

цира на 19 януарий 1929 год. присъединяването на Турция към пакта Келогъ.

Турция, обаче, продължава да стои извън О. Н. — Турски ръководни кръгове периодически заявяват, че това ще продължи докато О. Н. фактически ще продължава да бъде инструментът на победителите.

з) На 27 февруарий 1929 г., Турция се присъедини към протокола за миръ на Москва.

и) Въ началото на мартъ 1929 г. се подписа между България и Турция договоръ за неутралитетъ, арбитражъ и помирение.

к) Съ Германия се подписа договоръ за арбитражъ на 17 май 1929 год.

л) Спороветъ съ Франция за северо-източния край на Сирия продължиха доста дълго. Най-после, на 22 юний 1929 г. въ Ангора се подписа спогодба между Турция и Франция.

м) Подписанъ е договоръ и съ Унгария презъ 1929 година.

н) Конфликта съ комисията по протоцитъ. — Чл. 3 отъ Лозанския договоръ постановява спазването на „принципа за свободно минаване по въздухъ и по море, въ мирно и въ военно време презъ Дарданелитъ, Мряморно море и Босфора“. Отъ този членъ се разбира, че цѣлото Мряморно море трѣбва да се включи въ демилитаризираната зона. Турция, обаче, създаде въ Измитъ, по-точно до Измитския заливъ, своя главна морска база. Тя свиква да гледа на Измитския заливъ като на свое затворено море и заявява въ комисията по протоцитъ, че тя стои твърдо на становището какво, Измитския заливъ трѣбва да бъде недостъпенъ за военните кораби на чуждите държави.

Английския морски делегатъ въ комисията отъ своя страна настоява, че постановленията на Лозанския договоръ сж ясни и категорични и че винаги е на Турция, която въ една демилитаризирана зона е създала своя морска база. Конфликта се изостря

още повече отъ обстоятелството, че турция допуснала наскоро въ Измитския заливъ единъ руски бронееносецъ.

о) Въ отношенията си съ Русия презъ юлий 1929 г. се яви голѣма обтегнатостъ. Изглежда, че руситъ недоволни отъ спогодбата между Франция и Турция, започнали да правятъ разни пречки на всички турски стоки, които пристигали въ Одеса и другитъ черно-морски руски пристанища.

п) Забелязва се една по-активна дейностъ сжщо отъ страна на Англия, за сближение съ Турция.

Сегашната държавна мошь на Турция.

Следъ като разгледахме двата голѣми етапа въ политическия живогъ на Турция отъ 1908 год. до днесъ, остава да изследваме сегашното състояние на духовната и материалната култура на днешна Турция, за да можемъ да направимъ едно по пълно заключение за днешната ѝ държавна мошь.

Понятието за държавна мошь на една държава не се изчерпва съ количеството и качеството на нейнитъ въоржени сили (сухопътни, морски и въздушни). Това понятие е много по-широко и обхваща всички видове сръдства, които иматъ права или косвенна връзка съ създаването и използването въоржениитъ сили на държавата.

Почти всички видове индустрии иматъ права или косвенна връзка съ нуждитъ на армията и сж шевермено съ държавната мошь на държавата.

Сжщото може да се каже и по отношение на *земледѣлието, търговията, финанситъ, пжтищата* (обикновенни, желѣзни и водни) и тѣхнитъ съоржжения (гари, пристанища и пр.) и т. н.

Споредъ току що публикуванитъ резултати, преброяването е установило присѣтствието въ сегаш-

нитѣ граници на турската република на 13,660,275 лица отъ двата пола. Измѣрената отъ турския картографически институтъ територия, върху която е било преброено това население, се изчислява на 762,736 кв. клм.

При една територия отъ 7 $\frac{1}{2}$ пжти по-голъма отъ нашата, Турция има едва 2 $\frac{1}{2}$ пжти население повече отъ България. Тя е слабо населена страна, съгжстота едва 18 жители на кв. клм. общо за цѣлата република (43 за европейска и 17 за азиатска Турция). Най-голъма гжстота има цариградския вилаетъ въ европейската му часть — 187 жители на кв. клм. Отъ всичко преброено население 6,584,474 лица сж отъ мъжки полъ и 7,075,801 отъ женски полъ.

Въ админитративно отношение, територията на Турция е раздѣлена на 63 вилаета, 328 кази и 699 нахии, съставени отъ 40991 селища. Срѣдно на едно селище се падатъ 333 жители: 1030 — въ европейска Турция и 316 — въ азиатска. Най-голъмия брой жители срѣдно на селище има въ западнитѣ приморски и вжтрешни вилаети, най-малко — въ източнитѣ вилаети, въ Азия.

Общото число на всички българи, останали въ Турция, възлиза на около 3,300 души, отъ които: въ Цариградъ — 2,000, въ с. Курфали (Чаталджанско) — 300; въ Одринъ и Лозенградъ — 1000.

Турция е земеделска страна, обаче по малко отъ 20% отъ общата повърхность е обработваема площъ.

Индустрията на Турция е още въ началото на своето развитие.

Текстилната и кожарската индустрия държатъ първо мѣсто и по броя на заведенята и по броя на заетитѣ въ тѣхъ работници и работнички.

По-голъмитѣ индустриални заведения се намиратъ въ цариградския, одринския, смирненския и брусенския вилаети. Въ Цариградъ и около Цариградъ, по двата брѣга на Босфора и Мраморно море, се намиратъ нѣколко голѣми модерни фабрики. По-

вечето отъ тѣхъ сж брашнарски и текстилни. Въ Цариградъ и околността се намиратъ 14 модерни мелници, които могатъ да произвеждатъ всичкото потребно за голѣмия градъ брашно.

Отъ статистическитѣ данни за търговията на Турция презъ 1923 г. се установява, че вносътъ е почти два пжти по-голъмъ отъ износа. Това е било за Турция правило отъ дълги години насамъ.

Духовна мощъ.

Едно отъ най-важнитѣ послѣствия на голѣмата война трѣбва да се счита извънредното засилване на националното чувство, въ всичкитѣ мюсюлмански страни и народи и култивирането въ тѣхъ на едно общо морално единство. Ржководната роля въ това ново голѣмо политическо ислямско движение по естественъ начинъ, се пада на Нова Турция. Усилията на кемалиститѣ въ борбата имъ противъ цѣла почти Европа бѣха открито поддържани морално, а нѣкъде и материално отъ цѣлия ислямски свѣтъ отъ Мауро до Индия. Неочаквано голѣмия успѣхъ, достигнатъ отъ Кемалъ паша, бѣше едно общо тържество не само за турцитѣ но и за всички мохамедани, въ очитѣ на които Турция се издигна твърде високо и тѣ виждатъ вече въ нея знамето на политическата свобода за всички мохамедански народи.

Изобщо казано, новото ислямско движение съставлява твърде важенъ факторъ въ историческата еволюция на Азия и Африка, ефектитѣ отъ което е още много рано да се търсятъ, но които нѣма да закъснеятъ да се проявятъ по силата на историческото развитие на свѣтовнитѣ събития; още повече като се има предъ видъ съ каква бързина се възприематъ и разпространяватъ новитѣ идеи следствие чрезмѣрното развитие на печата и съобщителнитѣ срѣдства.

Подъ влиянието на силното националистическо движение, което характеризира нова и възвращающа се Турция, последната постоянно се стреми

да организира всичките институти, които съществуват за физическото, умственото и културно възпитание на нацията. Във помощ на училищното дѣло, което е пропито отъ силно национално чувство, постепенно се създаватъ спортни и други културни организации. Особено е развитъ спорта въ Турция, който нѣма да закъснѣе да укаже онова въздействие върху физическото и морално възпитание на младежта, което се очаква отъ спорта въ всички държави. Импулсирано съ най-големъ патриотизъмъ, това дѣло възкресява още повече стария воененъ духъ на турчина.

Турцитѣ сж воинственъ народъ и винаги сж имали спортни игри, но тѣзи игри никога не сж били систематизирани; или организирани. По настоящемъ турската спортна федерация има пълна и хармонична организация, която за сега обема 15 спортни области.

Армията и Морината сж определени като отдѣлни области. Ако нѣкой членъ отъ другитѣ спортни области бжде повиканъ на служба въ армията или морината, тамъ той може да продължава своето спортно дѣло и обратно, ако нѣкой членъ отъ армията или морината бжде далечъ отъ своята организация, той може да вземе участие въ спортната областъ, гдето се намира на служба. Спорта въ армията се е засилилъ до тамъ, че се забелязва даже въ нѣкой части прекаляване, като напр. гвардията на Националното събрание въ Ангора правела повече спортни учения, отколкото военни упражнения.

Спорта въ Турция се подпомага ефикасно отъ правителството.

Вържени сили.

Комплектование. — Наборната служба е териториална. Цѣпата страна е разпредѣлена на 9 корпусни райони за комплектование. Частитѣ отъ корпуситѣ сж разквартировани нормално въ корпусните райони, къмъ които принадлежатъ.

Корпусните райони сж следниѣ: I армейски корпусъ (Афионъ-Карахисаръ). Включва вилаетитѣ: Смирна, Айдинъ, Мугла, Денизли, Бурдуръ, Афионъ Карахисаръ, Спарта, Адалия съ население 1,165,000.

II армейски корпусъ (Балж Кесеръ) включва вилаетитѣ: Чанакъ, Балж Кесеръ, Бруса, Магнезия, Билежикъ съ население 539,000.

III армейски корпусъ (Цариградъ) *) включва вилаетитѣ: Цариградъ, Чаталджа, Родосто, Лозенградъ, Одринъ, Галиполи съ население 1,090,000.

IV армейски корпусъ (Ески Шехиръ) включва вилаетитѣ: Измидъ, Кютахия, Ангора, Ески-Шехиръ, Болу, Зонгудолъ, Кастамуни, Синопъ, Чорумъ, Кянгри Иозгадъ, Кършехиръ съ население 1,397,000.

V армейски корпусъ (Коня) включва вилаетитѣ: Коня, Акъ-Сарай, Нигде, Селефке, Касария, Адана, Джебелъ, Берекетъ, Айтабъ Марашъ, Кожанъ съ население 1,365,000.

VI армейски корпусъ (Токагъ) включва вилаетитѣ: Самсунъ, Амасия, Токагъ, Сивасъ, Карахисаръ, Керасушъ съ население 770,000.

VII армейски корпусъ (Диаръ Бекиръ) включва вилаетитѣ: Уфа, Малатия, Сиферекъ, Карпутъ, Аргана, Дерсинъ, Диаръ Бекиръ, Генджъ, Мординъ, Сееретъ, Мушъ, Битлисъ съ население 711,000.

VIII армейски корпусъ (Ерзинджикъ) включва вилаетитѣ: Трапезунтъ, Лазистенъ (Ризе), Гюмюихане, Ерзиндjamъ (Ерзерумъ) съ население 635,000.

IX армейски корпусъ (Саржкамъшъ) включва вилаетитѣ: Артвинъ, Ардаханъ, Карсъ, Баязидъ, Ванъ, Хакияри съ население 170,000.

Системата за попълване въ турската армия съ войници въ мирно и военно време почива върху

*) Дивизионни рекрутни центрове — Цариградъ (Скутари) и Чорлу.

Рекрутни бюро: Цариградъ (3 бюро), Чиле, Чаталджа, Чорлу, Мидия, Виза, Родосто, Люле Бургасъ, Хайроболю, Малгара, Кешенъ, Еносъ, Галиполи, Шаркьой, Марьофте, Узунъ Кюпрю, Баба Ески, Лозенъ градъ, Бунаръ Хисаръ, Одринъ.

принципа на задължителната военна служба за всички турски поданици, безъ разлика на религия и народност. Въ нѣкои райони, обаче и досега неможе да се приложи задължителната военна служба (Лазистанъ, Кюрдистанъ и изобщо планинската частъ на Армения).

Срока на военната служба подъ знамената съ последния законъ се опредѣли така: за пехотнитѣ и обозни части 1½ г., за артилерията, кавалерията и пионериѣ — 2 години, за флота 3 години, за жандармерията 3½ години.

Общия срокъ на военната служба (подъ знамената и въ запасѣ) е: за пехотата 25 години, за специалнитѣ родове войски — 20 г. и за флота 17 год.

Попълването на армията съ офицѣри на действителна служба за всички родове войски става изключително отъ Военното училище.

Освенъ Военното училище въ Турция съществуватъ и следнитѣ военно-учебни заведения: Академия на генералния штабъ съ годишенъ курсъ; Пехотна апликационна школа въ Мая Тепе; Кавалерийска школа въ Скутари; Стрелкова школа за полска артилерия въ Рами; Авиационна школа — въ Смирна; Автомобилна школа — въ Коня и Школа за техници и майстори въ Макри Кьой.

Организация. — До общоевропейската война, турската армия бѣ сведена въ 14 корпуса, по три дивизии въ корпусъ. Числеността на мирновременната армия достигаше 230,000 души. Презъ общоевропейската война бѣха повикани на служба 2 милиона и 700 хиляди човѣка.

Въ моментъ на Мудроското примирие (1918 г.), турската армия бѣше въ състояние на разложение. Турскитѣ войски, намиращи се въ западната частъ на страната и въ Европейска Турция, бѣха разоржени отъ Съглашението и разпуснати по домоветъ имъ. Само въ централната и източната частъ на Турция бѣ запазена частъ отъ боеспособнитѣ сили. Страната бѣше изтощена отъ непрекъснатитѣ войни и не бѣше

въ състояние да прояви никаква съпротива. Това даде възможностъ на съгласенскитѣ и гръцки войски да завзематъ редъ чисто турски области. Въпрѣки това, националното турско правителство, опирайки се на първо време на партизанскитѣ отряди, много бързо съумя да създаде една боеспособна армия въ съставъ около 325 хиляди души.

Следъ рагрома на гръцката армия отъ турцитѣ и сключването на Лозанския миренъ договоръ, турското правителство направи твърде много за преустройство и укрепването на своитѣ въоръжени сили. Въ сегашно време, турската (сухопътна) армия се състои отъ 9 армейски корпуса, 3 отдѣлни кавалерийски дивизии и други специални войски, като жандармерия и пр. Общата мирновременна численостъ споредъ едни сведения достига 70 хиляди, споредъ други 90 хиляди безъ спомагателнитѣ войски, а съ тия последнитѣ отъ 115 до 120 хиляди. Ако приедемъ по-големитѣ цифри ще имаме: 90 хиляди безъ спомагателнитѣ войски и 120 хиляди съ спомагателнитѣ войски.

Организацията на армейския корпусъ е следната: две пехотни дивизии; единъ тежкъ артилерийски полкъ; единъ кавалерийски полкъ, единъ инженеренъ батальонъ, една автомобилна рота, една пионерна рота и една свѣрзочна рота. Всичко въ единъ корпусъ въ мирно време има около 10,000 човѣка.

Пехотната дивизия има 3 пехотни полка отъ по 3 дружини; единъ артилерийски полкъ, 1 рота пионери и една свѣрзочна рота. Мирновременната численостъ на дивизията е около 3,000 души.

Освенъ показанитѣ въ състава на корпуситѣ и дивизиитѣ части, съществуватъ още следнитѣ специални войски въ турската армия, подчинени направо на Министерството на народната отбрана:

1. Въздушни военни сили
2. Национална гвардия
3. Погранични войски
4. Жандармерия

5. Укрепени пунктове и линии
6. Флотъ.

Въздушни сили. — Неотдавна въ Ангора се е състоял голѣмъ въздухоплавателенъ конгресъ, свиканъ отъ турската Национална въздухоплавателна лига, на който сж присѣдствували делегати отъ цѣла Турция. Целта на лигата е да пропагандира въздигането на авиацията отъ военно, стопанско, социално и политическо гледище; да създава нужднитѣ организации за тая целъ; да увеличи личния съставъ и материалната частъ; да направи, щото турската преса да се проникне отъ любовъ къмъ авиацията. Отъ това се вижда какво голѣмо значение отдава Млада Турция на въздухоплаването, както военното така сж-що и гражданското.

Военния въздушенъ флотъ притежава около 150 апарата, сведени въ 15 авиационни роти (по 6—8; аероплана въ рота) и 5 хидропланни роти.

За нуждитѣ на авиацията се взематъ суми отъ лотарията, която дава годишно 7 милиона турски лири; освенъ това всички голѣми градове сж се ангажирали да закупуватъ всѣка година по единъ боевъ аеропланъ за държавата.

Още презъ 1925 година е билъ приготвенъ проектъ за откриване около 9 метеорологически станции, отъ които станции за предаване сж тѣзи: въ Одринъ, Цариградъ, Галиполи, Синопъ, Трапезунъ, Смирна.

Радиостанции. — Освенъ голѣмата радиостанция въ Цариградъ, такива има и въ Ангора, Чанакъ Кале (Дарданелитѣ) и Смирна.

Националната гвардия се състои отъ една дружина въ съставъ: 3 роти и единъ ескадронъ. Тази дружина е въ Ангора и е единъ видъ гвардия и охрана на В. Н. събрание.

Пограничнитѣ войски сж 12 дружини. На тракийската граница съ центъръ Одринъ има две дружини: едната въ Лозенградъ, а другата въ Узунъ Кюпрю-

Жандармерията има двойно подчинение — на Комисарството на войната и на Комисарството на вътрешнитѣ работи. Жандармерийскитѣ войски сж сведени въ роти, които се дѣлятъ на взводове, самостоятелни взводове и постове. Всички тѣзи части образуватъ вилаетска жандармерия на даденъ вилаетъ и носятъ неговото име, а не номерация.

Укрепени пунктове въ Турция за сега се числятъ: Чаталджанската укрепена линия, укрепления пунктъ Карсъ, укрепления пунктъ Ерзерумъ, укрепления пунктъ Смирна.

Съгласно Лозанския договоръ укрепенитѣ пунктове въ Одринъ, Дарданелитѣ и Босфора сж разоржжени. Презъ време на съглашенската окупация на Цариградъ, бѣше разоржжена и Чаталджанската позиция, обаче, следъ евакуирането на Цариградъ отъ съглашенцитѣ, турцитѣ вземаха мѣрки за въоръжението на тази линия, като за тази целъ сж послужили разнитѣ крепостни орждия отъ Цариградъ и Босфора отъ най-разнообразенъ калѣбъръ и системи. Отъ всички тѣзи разнообразни орждия сж формиранни два крепостни полка, щабоветѣ на които се намиратъ въ Адемкьой. Тамъ е и щаба на Началника на укрепената линия.

Върѣки постановленията на Лозанския договоръ, по силата на които по дветѣ страни на турско-българската граница се опредѣли една демилитаризирана зона съ дълбочина 30 клм., въ която зона не се разрешава да се извършватъ никакви репителни работи, турцитѣ, споредъ едно сведение отъ м. априль 1929 г., сж извършили доста работи по укрепяването на Одринъ (сжщевременно и при Чорлу и Чаталджа). Презъ есенъта на сжщата година на 1929, въ Одринъ биле докарани 28 орждия отъ Цариградъ въ разглобенъ видъ.

Флотъ. — Турскитѣ военни морски единици, които въ днешния моментъ могатъ да играятъ нѣкаква роля сж следнитѣ: броненосци 2, крайцери 4,

торпедоразрушители 3, торпильори 2, канонерки 7, яхти 5 и 3 миноносци.

Освенъ това презъ 1929 г., турското правителство е поръжало въ Италия два контръ торпильора, две подводници и нѣколко разузнавателни кораба общо за 15 милиона турски лири (около 1 милиардъ лева).

Турция има на островъ Халки морски лицей съ 100 възпитаника.

Въобще, въ настоящия моментъ е събуденъ интереса и по пресъздаването на турския търговски флотъ, за който се открива съблазнителна перспектива съ отмахването на капитулациитъ и съ национализирането на каботажната служба и службата въ портоветъ.

Управление. — Поради опозицията въ парламента, въ конституцията неможа да бжде прокарано предвиждащото се въ проекта положение, щото върховното командуване на армията да принадлежи на председателя на републиката. Следъ дълги спорове, прие се едно компромисно разрешение на въпроса, споредъ което съответния членъ отъ конституцията биде окончателно прередактиранъ по следния начинъ:

„Върховното командуване на армията се обема отъ моралната личностъ на В. Н. събрание и се упражнява отъ председателя на републиката. Въ мирно време, командуването на силитъ се възлага на Началника на генералния щабъ, въ рамкитъ на съответнитъ закони. При мобилизация, командуването на въоръженитъ сили се повърва на лице, определено отъ председателя на републиката, по предложение на съвета на комисаритъ“.

Дислокация. — При постоянната дислокация на голѣмитъ войсковы единици се е държала сжщата смѣтка и сж влияли сжщитъ съображения, които се изложиха за военно териториалното дѣление на държавата. Политически и стратегически причини сж пречили да се възприеме една истинска териториална система, при което всѣка частъ да се намира въ

района на своето рекрутиране. Въпрѣки голѣмитъ успѣхи, които сж достигнали въ очистиране страната отъ чужденци (главно гърци и арменци), голѣмитъ пространства, лошитъ съобщения и не еднаквата важностъ на отдѣлнитъ части на границата, сж наложили едно значително групиране на частитъ въ западнитъ и източнитъ краища на републиката. За попълване на тѣзи части въ мирно време и особено за мобилизирането имъ ще трѣбва да се пренасятъ отъ далечъ всичкитъ запасни. При лошитъ съобщения, това пренасяне ще изисква доста продължително време и това ще закъсни мобилизацията на частитъ. Това е била винаги слабата страна на турската армия и тя си остава и сега, въпрѣки изгубването на европейскитъ провинции на Сирия, Месопотамия и Арабия. Ето защо и новитъ управляющи силно сж загрижени за ж. пѣтнитъ и шосейни съобщения, обаче, липсата на сръдства и създаденитъ лоши условия за пласиране на чужди капитали ще замедлятъ дълго време подобренията на съобщенията.

Следъ свършването на анадолската война имаше доста признаци, че турцитъ възнамѣрватъ да пренебрѣгнатъ Тракия и Проливитъ. Нѣкой отъ виднитъ турци заявиха, че при новитъ условия Цариградъ е мѣчно защитимъ и Турция има интересъ да насочи усилията си къмъ организиране и засилване Анадола, вмѣсто да прахосва огромни сръдства за защитата на Цариградъ и Проливитъ. По сжщитъ съображения столицата се премѣсти въ Ангора. Дислокацията на армията обаче, говори противното — *турцитъ нѣматъ намѣрение да се отказватъ отъ Тракия и Проливитъ и взематъ всички мѣрки за защитата имъ*.

Дислокацията на турската армия къмъ края на 1924 год. бѣше следната:

1-а Инспекционна областъ — Щабъ Ангора. — Въ състава на Областта влизатъ: корпуситъ: II, III и IV.

II-й армейски корпусъ съ Щабъ — Балж Ке-

серъ. Въ състава на този корпусъ влизатъ 4-а и 11-а дивизии.

III-й армейски корпусъ — Щабъ Цариградъ.

Частитѣ не влизати въ състава на дивизиитѣ сж: 3-й теж. артилер. полкъ — казарма Рамисъ Паша — Цариградъ, 3-й дивизионенъ ескадронъ — Цариградъ, 1 пионерна рота — Цариградъ, 1 обозна рота — Цариградъ, 1 автомобилна рота — Цариградъ, 1 рота за свръзки и съобщения — въ Цариградъ.

Въ състава на III-й корпусъ влизатъ: 1-а и 61-а п. дивизии, 2-а кавалерийска дивизия и частитѣ съставляющии гарнизонъ на Чаталджанската позиция, съ седалище Хадемкьой. Липсватъ сведения за състава и количеството на тѣзи войски, които впрочемъ за сега трѣбва да се състоятъ само отъ отдѣлни команди и работници. На Хадемкьой сж констатирани тежки орждия. Навѣрно тѣ сж орждията, които сж снети отъ позициитѣ при Босфора, който е разорженъ.

1-а пех. дивизия — Щабъ Скутари съ: 3-й полкъ — Хайдаръ паша, 4-й полкъ — Кадъкьой, 5-й полкъ — Цариградъ, 1-й артилер. полкъ — Скутари, пионерна рота — Анадалу Кавакъ (?), рота за свръзка и съобщения — Скутари.

61-а пех. дивизия — Щабъ гр. Чорлу съ: 159-й полкъ — Родосто, 174-й полкъ — Чорлу, 190-й полкъ — Родосто, 61-й пол. арт. полкъ — Чорлу (съставенъ отъ 2 полски отдѣления и 1 батарея 105 м. м.); пионерна рота — Чорлу, рота за свръзка и съобщения — Чорлу.

2-а Кавалерийска дивизия — Щабъ Лозенградъ съ: 2-й пикинеренъ (маждраклъ) полкъ — Баба Ески; 4-й кавалерийски полкъ — Лозенградъ, 13-й кавалерийски полкъ — Лозенградъ, 1 план. батарея — въ Лозенградъ (вѣроятно въ Люле Бургасъ има едно планинско артилерийско отдѣление незапрегнато за сега по липса на коне и катъри).

IV-й армейски корпусъ — Щабъ Ески Шахиръ.

Въ състава на този корпусъ влизатъ: 8-а дивизия съ Щабъ Ангора и 23-а дивизия съ Щабъ Измидъ.

2-а Инспекционна Область — Щабъ Коня. Въ състава на Областта влизатъ: I корпусъ — Афионъ Кара Хисаръ и V корпусъ — Коня.

Въ състава на тѣзи корпуси влизатъ: въ I корпусъ: 6-а дивизия — Денезли и 75-а дивизия — Смирна. Подъ командата на тоя корпусъ се нимира и укрепения Смирненски районъ.

3-а Инспекционна Область — Щабъ Деярбекиръ (временно). Въ състава на областта влизатъ: VI, VII, VIII и IX корпуси съ шабове: VI корпусъ — Токагъ, VII корпусъ — временно въ Саирдъ (нормално строение — Деярбекиръ); VIII корпусъ — Ерзенджанъ и IX корпусъ — Саржамъжшъ.

Въ състава на корпуситѣ влизатъ: въ VI корпусъ 5-а и 15-а пех. дивизии; въ VII корпусъ — 2-а и 17-а п. дивизия и 1-а и 14-а кавалерийски дивизии; въ VIII корпусъ — 3-а кавказка дивизия и 16-а п. дивизия (временно въ Магнезия) и въ IX-й корпусъ — 9-а и 12-а пех. дивизии и укрепенитѣ пунктове Карсъ и Ерзерумъ.

Части на укрепления пунктъ Карсъ: 7-а кавалерийска дивизия — (нерегулярна) съ Щабъ — Карались и 8-а кавалерийска дивизия (нерегулярна) съ Щабъ — въ Ванъ.

Материално положение. — Въоръжение и бойни припаси. Лица, претендирующии да познаватъ добре турската, твърдятъ, че армията има достатъчно количество пушки, но отъ разнообразни системи. Автоматически пушки въ армията има около 1200—1300 подобни пушки, които биле разпредѣлени между взводоветѣ на пехотнитѣ роти. Допуска, се че въ цѣлата армия има около 800 картенници, отъ разни системи, които се разпредѣлятъ по около 40 картенници на всѣка дивизия. Съ артилерия турцитѣ сж разполагали съ около 450 полски, планиски и японски гаубични орждия. По сведения отъ английски източникъ, гърцитѣ при своето отстъпление сж ос-

тавили, неповредени около 150 — 200 полски, планински и гаубични орджия. Така щото въ цѣлата армия сега имало около 600—650 орджия.

Това число орджия съответствува на нуждата отъ артилерия за нормалната организация на пехотните дивизии. Нищо положително не се знае за числото на тежките орджия; знае се само, че гърците не сж оставили нито едно орджие съ калибъръ по-голямъ отъ 15 см.

Голѣмъ недоимтъкъ имало въ бойни припаси за артилерията.

Облѣкло. — Въ последната година турците окончателно установиха новата форма на армията. Всички офицери, подофицери и войници отъ всички родове войски иматъ облѣкло отъ единъ и сжщъ цвѣтъ: зелениково защитенъ (резеда).

Обувките за ездящите на конь сж обикновени високи обуца съ шпори; за неездящите — чепици съ копчета и сукнени зеленикави бинтове отъ чепиците до колѣнетѣ.

Най-характерното въ новата униформа е шапката. Турците установиха, че нѣма никаква пречка, нито отъ национално, нито отъ религиозно гледище да се приеме такава шапка, каквато се намѣри за най-удобна и най-прилична. И тѣ опредѣлиха за марината — фуражка съ козирогъ германски образецъ, а за армията — фуражка съ козерка — английски образецъ. Едната и другата се правятъ отъ сжщия платъ, отъ каквото е направена и курката — зеленкавъ за армията и черъ за марината.

Новите фуражки се отличаватъ отъ германската и английската, само съ знака отпредъ, състоящъ се отъ лавровъ венецъ съ полумесець и звезда (отъ позлатена медь) и отъ златните и сребърни ширити на околошката, обозначаващи офицерските категории, а именно: оберъ офицеритѣ — единъ галунъ, шабъ офицеритѣ — два галуна и генералитѣ — три галуна. Сжщо така се запазватъ и звездите за съответните чинове.

Обучение. — Висшето командуване неуморно работи за своята подготовка и за подготовката на кадрите. Началника на 1-а Инспекционна Область — Кязимъ Кара Бекиръ паша (сега вече въ оставка и воедителъ на опозиционното крило въ парламента) посещавалъ и инспектиралъ твърде често частите въ Областта, четѣлъ лекции въ Военната академия и организираалъ и инпулсиралъ спортните организации. Сжщото правелъ и Началника на генералния шабъ Февзи паша.

Въ самия Цариградъ частите сж постоянно на занятия, повечето въ полето. Покрай теоритическите занятия въ Военното училище и въ Военната академия, почти всѣки день се виждатъ вънъ отъ града, било юнкери, било офицери, отлично стѣмени, да правятъ практически упражнения въ полето. Турците съзнаватъ практическата важность на всички занятия и широко ги практикуватъ.

Явно е, че турците не спятъ на лаврите, спечелени по бойните полета въ Анадола. Начело на управлението стоятъ военни лица, които правилно схващатъ какъвъ факторъ е добрата армия въ държавата. Не само управляющите, но и обществено мнение и цѣлата преса, безъ разлика на партия се отнасятъ съ особенна почитъ и уважение къмъ армията.

Турския печатъ не пропуска случая да засвидетелствува, че „най-здравия елементъ на турската нация е армията, че нейната душа е офицера, който е храбъръ и преданъ човѣкъ, какъвто рѣдко се среща въ цѣлия свѣтъ, че турските офицери сж, които спечелиха малко щастие за исляма и за турците и най-сетне, че тѣ сж ония, които защитиха най-свѣтлихъ турски права и сж готови винаги да се самопожертвуватъ за тѣхъ“.

Тѣзи и др. подобни апологии на армията отъ страна на печата безъ съмнение указватъ благотворно влияние върху духа на армията, който самъ по себе си въ този моментъ е силно повдигнатъ.

Съ научна и разузнавателна мисия турците приготвиха и няколко школи за опръсняване подготовка на офицерите, а именно: Школа за подготовка на ротни командири; артилер. школа с 5 месечен курс за офицери артилеристи, с германски офицери инструктори.

Чужди инструктори в турската армия има следните: 38 унгарски кавалерийски офицери при Бруския конезавод, 25 австрийски офицери, 18 германски офицери (изъ военните училища) и 6 французки офицери.

През м. октомврий 1926 г. в Тракия станали кадрови учения, в които взели участие 61-а п. дивизия и 2-а кавалерийска дивизия. Тия упражнения сж имали за задача отбраната на линията Родосто—Мидия.

Мобилизация. — Военното министерство е изработило през 1928—29 г. програма за стопанската мобилизация на страната за военно време.

Според новия закон за полъване и мобилиране на армията, военната служба е задължителна отъ 20—46 годишна възраст. Според този закон, военната подготовка на младежите започва отъ 16 годишна възраст, като в училището, в края на всяка учебна година се произвеждат 15 дневни военни упражнения.

Сжщо е и в университетата, гдето има университетска дружина.

Военна индустрия. — Собствената военна индустрия на Турция е недостатъчна. В последните години е започната в Анадола постройката на военна фабрика за артилерийски снаряди и на такава за орждия и картечници.

В последно време се вземат усилените мърки за развитието и на военната индустрия. Една голъма французка група през м. януарий 1920 г. е предложила много благоприятни условия да построи на концесионни начала една фабрика за оржжие.

През февруарий с. год. турското правител-

ство е обявило търгъ за постройка на три военни фабрики: една за орждия с калибъръ 7.5 см. до 30.5 см.; една фабрика за експлозивни вещества и една фабрика за задущливи газове.

Въ гр. Ески Шахиръ има аеропланна фабрика „Фокеръ“ (германско-холандско дружество). Арсеналъ за поправка на аероплани има при Якшанъ (на ж. п. линия Ангора—Сивасъ).

Заклучение.

Усилията за възобновяване на турската нация сж единъ отъ най-важните симптоми за пробуждането на Азия. Следъ въковно прекарване въ сънъ и безредие, тоя народъ, за който Европа си оспорваше владението му, прояви ненадейно такава творческа воля, която очуди и тѣзи, които го познаваха най-добре. Тоя народъ, който Западна Европа ситаше неспособенъ да се промѣни и да прояви нѣкаква сила и за винаги парализиранъ, тръгна стремглаво по пътя на възраждането. И ето, направеното въ по-малко отъ шестъ години, граничи съ чудото. Отъ 1923 г. до 1929 г. турския народъ осжществи много повече реформи, отколкото презъ петтѣхъ въка на отоманската империя.

На другия день следъ миртъ въ Лозана, Нова Турция премахна Халифата и Султана, отхвърли сждилищата, Шерифа и религиозните училища, свали ярема на една 1500 годишна религия. Следвайки непрекъснато пътя на европейския прогресъ, тя се сдоби съ нови граждански, наказателни и търговски закони. Тя тури край на раздѣлянето на полове, на харема, на многоженството. Тя освободи жената, пресъздаде семейството. Нейния стремежъ за морално и интелектуално освобождение се е прослѣлъ дори и въ всички изящни изкуства, които до тоя день бѣха осждени отъ единъ зловещъ мистицизмъ, както и цѣлия ислямски свѣтъ. Тя осжществи важни реформи за социално и економическо обнов-

ление, като създаде службата за обща статистика. Тя преброи населението си по най-модерен начин. Възприе нашето броеие на годинитѣ, нашия календаръ, нашето дѣление на денонощието на 24 часа. Усилията ѝ въ областта на техниката сж сжщо така значителни. Въ по-малко отъ 6 години тя построи повече отъ 1000 кил. ж. п. линия. Тя снабди страната съ фабрики за захаръ, за кибритъ, за аероплани, безъ да говоримъ за други фабрики, създадени почти навсѣкжде въ страната. Отъ всичко това, за пръвъ пѣтъ се явяватъ нови проблеми, като тая за създаване чисто турска индустрия, тѣсно свързана съ проблемата за националното образование на маситѣ, за създаване на професионални училища. Докато старото управление съгласуваше всички економически интереси само съ огледъ на економическитѣ нужди, Нова Турция създаде единъ върховенъ економически-националенъ съветъ, предаденъ къмъ централното управление на държавата, за да следи и поддържа развитието на производството. За пръвъ пѣтъ елита на интелигентнитѣ се интересува отъ научнитѣ трудове и открития, продуктъ на просвѣтления умъ на Запада. Младата генерация се отдава пламенно на дѣлото за осъществяване на идеитѣ. За пръвъ пѣтъ се виждатъ мехмедовци, хасановци, алиевци да се занимаватъ съ мотори, да инсталиратъ електричество, да работятъ съ инструменти. Турция се механизира. Тя върви напредъ физически и материално.

Съ една дума, революцията, начело на която стои Мустафа Кемалъ, е забележителна не само по своята ширина, но и по своята дълбочина. Тя бѣ и е политическа, социална, морална и економическа. Тоя народъ, който се задушваше отъ шума на наргилетата си и отъ праха на хилядогодишнитѣ си закони, който мрѣше всрѣдъ развалинитѣ на своитѣ черковни училища и гробове, Нова Турция му даде европейска организация и нови разбирания за живота.

Но, така описаната картина, не е свършено безъ сѣнки. Наистина жарътъ и бързината, съ които

новия режимъ отхвърля всички ориенталски традиции, за да възприеме изцѣло всички принципи на западната цивилизация, предизвикватъ понѣкога известни безредици въ социалния животъ. Това е причината да се чувствува едно колебание при прокарване на новитѣ реформи. Ангора може би грѣши, като съпрекалена ревностъ и смѣлостъ иска да застави възраждащата се нация на всѣка цена да постигне благоденствието си и прогреса си. Дѣлото за възобновяването на Нова Турция има известни грѣшки въ планътъ и методитѣ си. Недостатѣцитѣ които може да открие тукъ околото, сж изобщо много малки въ сравнение на дълбоката промѣна, която е настанала въ живота на Турция. Усилията за възобновяването на турската нация, се спѣватъ често отъ пороцитѣ на администрацията, която не може да бжде замѣнена още на следния день. Знаятъ се разказитѣ на нѣкогашнитѣ пѣтешественици въ Турция. Въ тия разкази се признава еднородно, че турския народъ е благъ, благороденъ и почитенъ, но нито въ единъ отъ тия разкази не е пропуснато да се отбележи корупцията, злоупотрѣблението и скандалитѣ на администрацията и на управляющата класа. Никжде другаде не е отбелязано това особено явление на морална поквара, която расте отгоре надолу. Диагнозата на това зло, което изглежда да е толкова старо, колкото е старъ ориента, се описва обикновено така: всички държавни органи, отъ пашата до последния стражаръ въ провинцията, нѣматъ друга цель, освенъ тая, да извлекатъ колкото се може лични облаги. Тѣ не само крадатъ отъ държавата, но ограбватъ и народа. И това зло се е загнѣздило много дълбоко. Безчестието между управнитѣ въ провинцията, между данъчнитѣ чиновници, полицията, сѣдитѣ и пр., е добила такава форма на навикъ, че въ края на краищата е станало традиционенъ обичай, признатъ и възприетъ отъ всички.

Може ли да се промѣнятъ тия нрави съ идването на републиката? За да се отговори на този

въпросъ, необходимо е да се има мръдъ видъ, че голяма частъ отъ днешнитѣ органи на властѣта сж старитѣ такива на империята и че само добродетелитѣ на новия режимъ могатъ да промѣнятъ тѣхнитѣ нрави и обичаи. Финансовото положение на страната не позволява още да бждатъ платени тѣй, както би трѣбвало. Мизерията цари въ кѣшитѣ имъ и ако тѣ, често просятъ или крадатъ, това тѣ правятъ за да живѣятъ. При тия условия, правилото на „бакшиша“ има тенденция да се задържи. Отъ 1923 год. насамъ много злоупотрѣбления бѣха изнесени въ вестникитѣ. Но, трѣбва да побързае да отбележимъ, че името на нѣкой голѣмъ човѣкъ на републиката не е замѣсено въ тия скандали. Честността на Мустафа Кемалъ, на Изметъ паша и др. е несъмнена. Тия хора, които на другия день следъ победата предпочетоха хижитѣ на Ангора предъ султанскитѣ палати, не сж способни на каквито и да било компромиси. Срещу корупцията се борятъ енергично. При аферата за възвръщането на богатитѣ арменци, напимѣръ, които бѣха прѣснели изобилно на лѣво и на дѣсно голѣми бакшиши въ Цариградъ, Изметъ паша взема енергични мѣрки и уволни въ 24 часа валията, директора на полицията, началника на частния кабинетъ на Министра на вътрешнитѣ работи и пр., защото всички тия хора бѣха подкупени.

Най-подиръ, борбата съ злоупотрѣблениата е въпросъ на възпитание и образование. Докато има само едно незначително меншество което знае да чете и пише — злото ще сжествува. Обаче и въ тая посока Турция се реформира като прие латинската азбука, вмѣсто арабската.

Да се спремъ сега върху формата на държавното управление, чрезъ което се прокарватъ усилията на възобновяването на Турция.

Въ действителностъ, положението е свършено друго. Отъ времето на закона нареченъ „Поддържане на реда“, създаденъ въ началото на кюрдската революция, политическата свобода не сжествува.

Само правителството изпълнява всички функции въ държавата. Свободното организиране на политическитѣ сили е строго забранено. Всѣкава позиция е изключена. Цѣлиятъ печатъ е официаленъ и зависи отъ централното управление. Задачата на парламента е второстепенна, като решенията му се диктуватъ отъ държавния глава Мустафа Кемалъ, върху плещитѣ на когото е легнало цѣлото държавно управление. Всичко зависи отъ него. Въ настоящия моментъ въ Турция има сѣщинска диктатура.

Всеизвестно е, че Мустафа Кемалъ, искаше да даде първоначално на своята страна една истинска европейска демократичностъ. Обаче трудноститѣ, които сжия срещна при управлението на държавата, го заставиха въ скоро време да отнеме частъ отъ свободитѣ, които бѣ създадъ. При осжествяване на социалния напредѣкъ, който бѣ спрялъ на едно мѣсто и бѣ здраво привързалъ Турция къмъ ориенталскитѣ традиции и ислямътъ и при опитътъ да поевропейчи Турция, Мустафа Кемалъ срещна огначало голѣма съпротива. Той трѣбваше изпърво да се справи съ ходжитѣ, които бранеха Корана и съ султанофилитѣ, които се подкрепяха отъ чужбина. Той трѣбваше да потуши възстанието на два милиона поданици при кюрдската революция. Следъ това съ възрадацитѣ се „Обединисти“ (младотурци), които заплашваха сериозно младата Република, трѣбваше да води сериозна и упорита борба. Това бѣ, защото въ тая страна политическата оппозиция винаги си служи съ заговори. Вмѣсто да се образува една разумна и нормална оппозиция, каквато винаги естествения редъ на нѣщата налага, явиха се хора заслѣпени, готови, както бѣ въ Смирна, да посѣгнатъ върху живота на държавния глава. Обаче отъ опита, който Мустафа Кемалъ получи при управлението, въ скоро време си даде смѣтка, че турския народъ, живѣелъ съ вѣкове подъ режима на султанитѣ, не би могълъ да привикне къмъ новия механизъмъ на държавния животъ, безъ единъ дълъгъ периодъ на подготовка. Той се убеж-

дава, че некултурният лишен от политически опит и образование турски народ, опасно е да се хвърли въ пжта на истинския демократизъм. Примѣрътъ въ Русия и Италия презъ това време му подсказаше да възприеме една система на държавно управление по деспотична. Вземайки всички отговорности по държавното управление върху себе си, той възприе принципа за абсолютната власт.

Обаче, възмути ли се турския народъ когато изгуби свободата, си следъ като за малко време я бѣше видѣлъ? Протестира ли? Страда ли? Не. Кемалския режимъ, такъвъ, какъвто е, се търпи и понася отъ по-голямата частъ отъ народа. Цѣлата страна, съ изключение на нѣколко стотинъ интелигентни, го намира за свършено естественъ. Това положение, което за единъ европеецъ би било непоносимо, се дължи на обстоятелството, че свободата за турския народъ е била винаги нѣщо отвлечено.

На кжсо казано, методитѣ на кемалското управление отъ политическа гледна точка сж сжщитѣ, които се прилагатъ въ Русия и Италия. Но, ако диктатурата сжществува, трѣбва да се съгласимъ и признаемъ, че тя е необходима, тъй като тя дойде по силата на нѣщата, върѣйки че Мустафа Кемалъ не е желалъ. Както вече казахме, още съ поемане на властѣта, шефа на турската държава декларира, че той лечно е партизанинъ на либерализма. Неговитѣ намѣрения бѣха искрени. Но въ края на крайщата прилагането на демокрацията не зависеше само отъ него, и ако той не успѣе да даде на турския народъ политическа свобода, той му даде социална свобода. Той откъсна народа отъ обичаитѣ и ругината на Исляма.

Личността на Мустафа Кемалъ изпълва цѣлата история на Турция презъ последнитѣ години. Военнитѣ победи, политическа революция, социалнитѣ реформи, всичко е лично негово дѣло. Това е той, който въ всичкитѣ области и при всички критически обстоятелства, начерта пжтя, който трѣбва да се следва,

посочи методитѣ, които трѣбва да се приложатъ и дерижира изпълнението имъ. На него се дължи не прекжснатия импулсъ за работа въ страната. Такъвъ бѣ той на бойното поле, такъвъ желае да бжде като държавенъ глава — човѣкъ на дѣлото, водачъ на хората. Въ речитѣ му нѣма надути фрази, нѣма натруфени периоди и празна риторика. Неговиятъ говоръ е простъ, народенъ, безъ превзетостъ, разбираемъ за всички. Въ него има една единствена мисль — цивилизация.

Както и да е, Турция преживя презъ последнитѣ години най-достойната за очудване епоха отъ своята история. Цѣлия свѣтъ я считаше назадначева, умирающа, когато сжщата изведнажъ мощно, почти свѣрхчовѣшки, се изправи и възобнови. Това, което стана въ Турция нѣма да забрави никогa бждещето поколение, защото опровергава всички ония, които считаха, че Турция е неспособна за обновление и напредѣкъ.

Какво заключение може да се извади отъ изложеното до тукъ, за бждещето въ Турция? Да отбележимъ, преди всичко, че възкресението на Турция до днесъ е дѣло само на единъ човѣкъ. Ако Мустафа Кемалъ не бѣ се явилъ, ако той не бѣше подкрепенъ отъ едни генералъ щабни офицери, като Изметъ паша и отъ една група интелигентни поевропейчени турци, Турция, заробена, повече отъ корогато и да било отъ вѣчно неизмѣнния Коранъ, би попаднала сигурно въ пълна инертностъ и фатализъмъ, като остави грижата за сжществуването си на Аллаха и на своята гражданска и духовна бюрократия, които биха ѣ подготвили една нова и последна катастрофа. Безъ този човѣкъ, въ тоя моментъ Турция би била васална държава на Русия или Англия и по нищо не би се отличавала отъ другитѣ държави на централна Азия. Задачата на Мустафа Кемалъ да лечъ не е още завършена. До тоя моментъ диктаторътъ победи старата турска душа, смазана отъ фатализма и даде на сжщата единъ новъ идеалъ. Но,

ако съдбата убие въ близко бждеще Мустафа Кемалъ, неговото дѣло би изчезнало заедно съ него. „Републиката е още кърмаче“, казва единъ отъ турскитѣ видни депутати, „ролята на Мустафа Кемалъ, е роля на кърмачка“. Близкото бждеще на Турция, впрочемъ, зависи отъ живота на единъ човѣкъ. Ето чащо, нѣма ни единъ, дори и отъ противникитѣ на Мустафа Кемалъ, който инстинктивно да не си дава смѣтка, че за днешния моментъ героя на турската независимост е жизнена необходимостъ за Турция, че той е ключътъ за поддържане и обновяване на сградата, която лично той е съградилъ, защото всѣки си дава смѣтка, че ако той умре преди времето да е законило съществуването на реформитѣ му, то тѣ ще изчезнатъ безследно заедно съ него.

Бждещето на Турция зависи и отъ мирътъ. Дванадесетъ години преживѣни почти непрекъснато въ война (1910—1922 г.) сж обединили до такава степенъ страната, че една нова война би турила край на съществуването ѝ. Офицеритѣ отъ турския генераленъ щабъ, който е въ Ангора, си даватъ смѣтка за това положение. Това сж истински реалисти, които познаватъ добре професията си. Тѣ държатъ въ рѣцетѣ си сждбинитѣ на родината си, като знаятъ точно силитѣ съ които разполагатъ. Политиката, която следватъ, е политика на отбрана. Подъ ржководството на Мустафа Кемалъ, Турция успя да закрепип своята национална независимостъ. Притежавайки богато наследство, спечелено съ цената на кръвта си, тя се пази да не изгуби и най-малка частъ отъ него. Но, това не е достатъчно винаги да се избѣгне войната. Мирътъ, който може да осигури бждещето на Турция, не зависи отъ нея. Алчността и страститѣ продължаватъ да господствуватъ въ свѣта и економическитѣ закони продължаватъ свирепата си борба. Нѣкои свърхъ населени страни търсятъ да си присъединятъ земи, които не се използватъ напълно. Сървнованието между народитѣ си остава за винаги живо. И за да се справи съ най-силния отъ за-

конитѣ въ свѣта, Турция трѣбва да се заеме съ развитието си, увеличение на населението си, обогатяването си. *Историята на раситѣ е борба за животъ и ония отъ тяхъ, които не стоятъ на нужната висота въ развитието си, сж осждени рано или късно на гибелъ.*

Трѣбва да отбележимъ най-после, че докато материалния напредѣкъ на Турция е очевиденъ въ всички области, до като всички вънкашни форми на социалния и економическия животъ се промѣнятъ всѣки день, моралното и духовно пробуждане е току що започнато. Действително, обикновенния турчинъ се е отърсилъ вече до известна степенъ отъ привичкитѣ, които го притискаха и го правеха инертенъ. Той почва да цени времето, точността и методичността въ работата, обаче е все още съ ориенталската си психология, която ще се промѣни само при бждещитѣ поколения.

Следъ изследването на факторитѣ, които опередѣлятъ сегашната държавна мощъ на Нова Турция, смѣло може да се извади заключение, че тази мощъ въ сравнение съ мощта на Стара Турция, е неизмѣримо по-голяма. Ние видѣхме да сж подобренни всички условия за държавната мощъ — въоръженитѣ сили, финансовото положение, индустрията, земледѣлието, съобщенията, пристанищата и т. н. Но отъ всички тия фактори, особено значение следва да се отдѣли за духовната и интелектуална мощъ, за културното и просвѣтно повдигане, като на първо-степенни фактори за мощта на една държава. Ние проследихме развитието на Нова Турция въ културно, интелектуално и морално отношение и видѣхме голѣмия и бързъ напредѣкъ въ всичкитѣ области на държавния, общественъ и частенъ животъ. Навсѣкжде и всичко се възприема, прокарва и продължава да се развива по пътя на културата и цивилизацията съ удивително единодушие. Въ това единодушие именно се крие най-голямата сила на нацията. Независимо отъ това, дали единодушието е плодъ на лич-

нитъ убеждения на массата, или пъкъ това сж убеждения на едно лице (въ случая на Мустафа Кемалъ) което съ силата на своята логика е успѣло да отожестви своитѣ разбирания съ тия на массата, — това е почти все едно за оная сила, която се ражда отъ единодушието у единъ народъ въ различие отъ разединението, разцеплението и разногласията, които никога не сж могли да бждатъ източникъ на държавна мощъ.

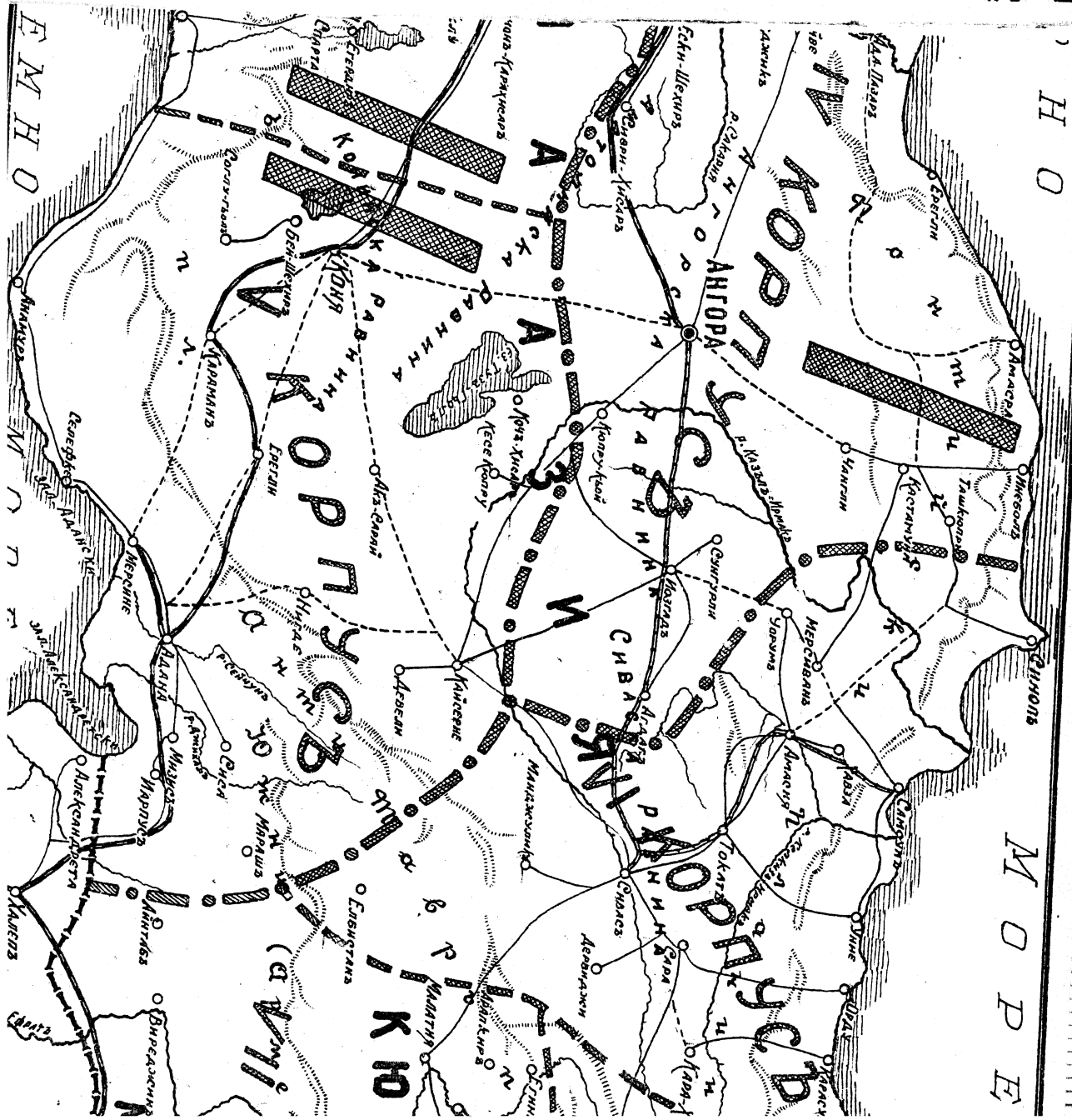
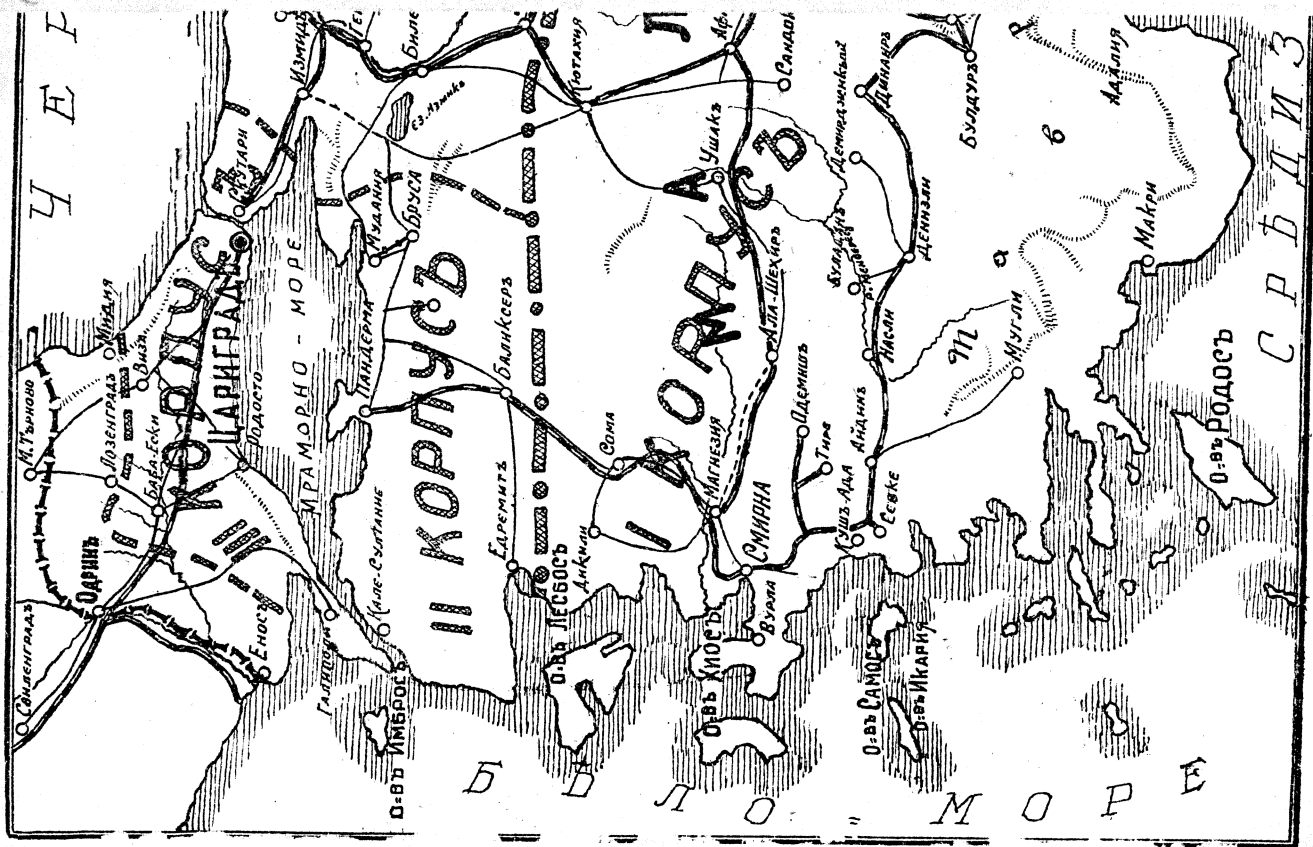
Ако въ това отношение Турция заема едно заavidно положение въ сравнение съ много други държави и, ако това положение не рухне отъ нѣкаква нова бждеща революция, като реакция на сегашното положение, то безспорно сегашната мощъ на турция ще расте все повече и повече, съ все по-дълбоко и по-дълбоко проникване въ душиитѣ и сърдцата на массата на новитѣ идеи въ областта на културата и прогреса.

За духовната култура, за нейното закрепване и проникване дълбоко въ душиитѣ, сърдцата и умътъ на народа, е нужно едно по-продължително време, за да стане тя стабилна, а не повърхностна и проблематична, каквато е днесъ въ Турция, и каквато е тая въ Англия, Франция, Германия и пр. Тукъ единъ заговоръ, една конспирация никога немогатъ да застъпнатъ духовната култура на нацията, когато това много лесно може да стане днесъ въ Турция.

Както за дълбокото проникване на духовната култура е необходимо време, така сжщо за пълния разцвѣтъ и на материалната култура е нужно време. Неможе въ нѣколко само години или даже десетолѣтия да се достигне въ областта на материалната култура това, което западноевропейскитѣ държави сж достигнали съ течение на вѣковетѣ. Немогатъ нито индустрията, ни търговията, съобщенията, земледѣлието и пр. да се развиятъ до необходимата висота, нито да се подобратъ финанситѣ, нито да се подготвятъ въоръженитѣ сили до степенъ на свър-

шенство въ единъ сравнително кратъкъ срокъ, съ каквото е разполагала за това Нова Турция. За всичко това се иска много повече време и като непременно вжтрешенъ и външенъ миръ.

Полковникъ Пинтевъ Кр.

M O P E

**СВЕТСКА
РУСИЯ**

КАРТА
ЗА ВОЕН-ТЕРИ
ДОБЛЕНИК НАТУР

